

ΑΠΙΣΤΕΥΤΑ

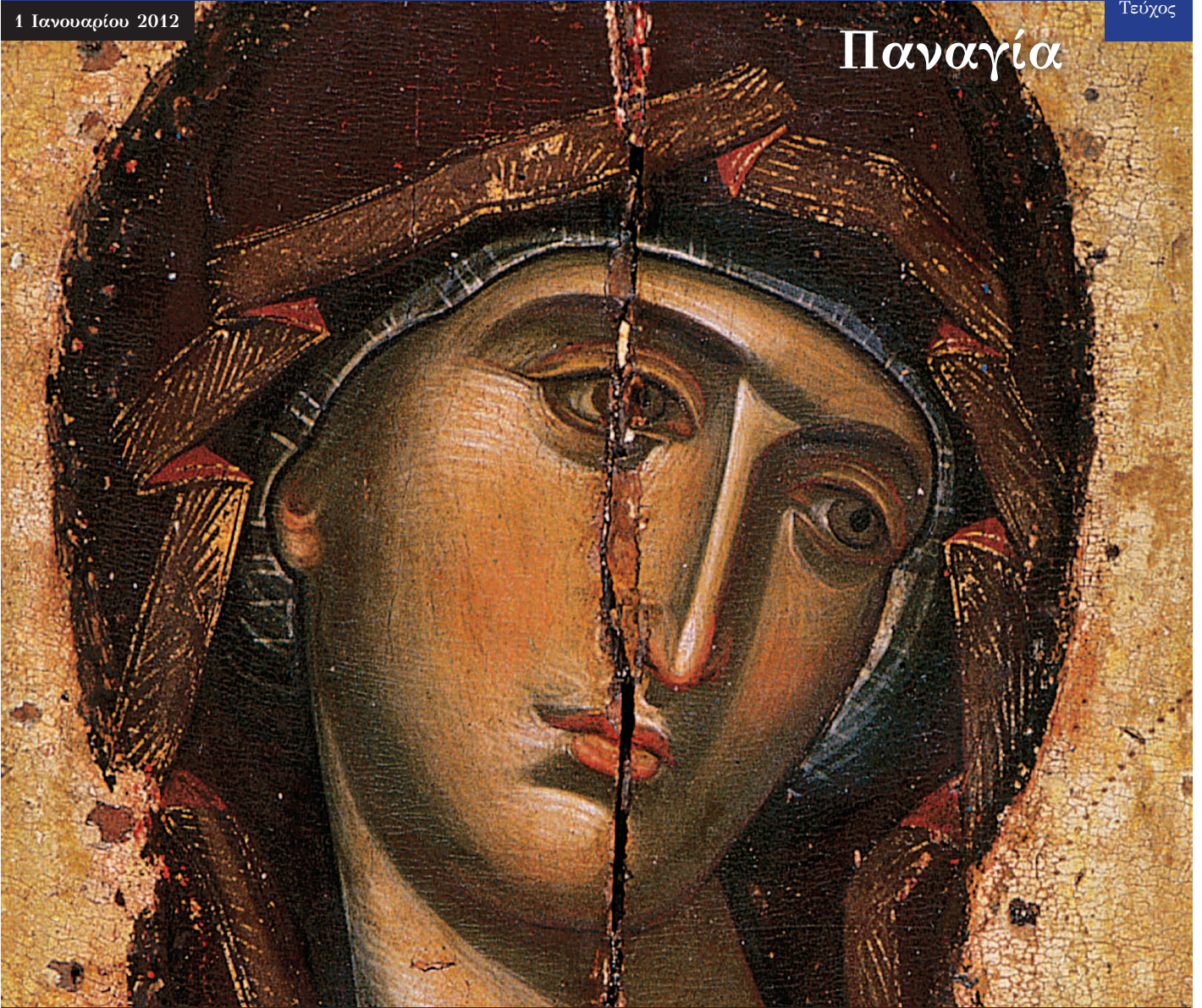
www.pemptousia.gr
ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ

1 Ιανουαρίου 2012

1

Τεύχος

Παναγία

Θρησκεία / Θεοτόκος

Οι απαρχές της χρήσης του τίτλου Θεοτόκος για την Παρθένο Μαρία

Νικόλαος Κουρεμένος, Υπ. Δρ. Θεολογίας

Θρησκεία / Θεοτόκος

Η αναμαρτησία της Παναγίας

Γέροντας Εφραίμ Βατοπαιδινός,

Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου

Θρησκεία / Θεοτόκος

Η κοίμηση της Θεοτόκου

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής

Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Πολιτισμός / Λαογραφία-Παράδοση

Η Παναγία στην Ιεροσολυμιτική λατρευτική παράδοση και στην ορθόδοξη προσκυνηματική θεωρία

Μ. Γ. Βαρβούνης, Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας

Δημοκριτείου Πανεπιστημίου

Πολιτισμός / Ποίηση

Έλληνες ποιητές για την Παναγία

Κατερίνα Χουζούρη, Δημοσιογράφος

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τεύχος 1

Παναγία

1 Ιανουαρίου 2012

- 03 *Θρησκεία / Θεοτόκος*
Οι απαρχές της χρήσης του τίτλου Θεοτόκος για την Παρθένο
Νικόλαος Κουρεμένος, Υπ. Δρ. Θεολογίας
<http://www.pemptousia.gr/?p=21457>
- 07 *Θρησκεία / Θεοτόκος*
Η αναμαρτησία της Παναγίας
Γέροντας Εφραίμ Βατοπαιδινός,
Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου
<http://www.pemptousia.gr/?p=8000>
- 15 *Θρησκεία / Θεοτόκος*
Η κοίμηση της Θεοτόκου
Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής
Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
<http://www.pemptousia.gr/?p=16052>
- 17 *Πολιτισμός / Λαογραφία-Παράδοση*
Η Παναγία στην Ιεροσολυμιτική λατρευτική παράδοση και στην ορθόδοξη προσκυνηματική θεωρία
Μ. Γ. Βαρβούνης, Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου
<http://www.pemptousia.gr/?p=19410>
- 20 *Πολιτισμός / Ποίηση*
Έλληνες ποιητές για την Παναγία
Κατερίνα Χουζούρη, Δημοσιογράφος
<http://www.pemptousia.gr/?p=20081>

Οι απαρχές της χρήσης του τίτλου Θεοτόκος για την Παρθένο Μαρία

Νικόλαος Κουρεμένος

Υπ. Δρ. Θεολογίας

Είναι αναμφισβήτητο ότι το πρόσωπο της Μητέρας του Κυρίου, της Θεοτόκου και Αειπάρθενου Μαρίας, κατέχει στην ορθόδοξη εκκλησιαστική συνείδηση μια περίοπτη και ξεχωριστή θέση, η οποία πηγάζει από την πλήρη και ορθή κατανόηση της εκκλησιαστικής παράδοσης, όπως αυτή ερμηνεύθηκε μέσα από τις μαρτυρίες της Αγίας Γραφής και των Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων των πρώτων κιόλας χριστιανικών αιώνων και όπως εκφράστηκε μέσα από τις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων.

Οι απαρχές της χρήσης του τίτλου Θεοτόκος για την Παρθένο Μαρία

Το επίθετό Θεοτόκος συνοψίζει το σύνολο της δογματικής διδασκαλίας της ορθόδοξης Εκκλησίας για το πρόσωπο της Παρθένου Μαρίας, ενώ ταυτόχρονα βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη διδασκαλία της ένωσης θείας και ανθρώπινης φύσης στο πρόσωπο του Χριστού. Η σύνδεση του συγκεκριμένου θεομητορικού τίτλου με το χριστολογικό δόγμα καθίσταται φανερή μέσα από τα δογματικά κείμενα των Οικουμενικών Συνόδων που επικύρωσαν και επισημοποίησαν τη συγκεκριμένη θεολογική ορολογία. Πράγματι, η Γ' Οικουμενική Σύνοδος (431) επικύρωσε την καταδίκη της θεολογίας του Νεστορίου, η οποία χώριζε με κατηγορηματικό τρόπο τις δύο φύσεις και διαιρούσε το πρόσωπο του Χριστού σε δύο υποστάσεις υποστηρίζοντας ότι άλλος είναι ο Υιός του Θεού και άλλος ο Υιός της Παρθένου και με αυτόν τον τρόπο, σε τελική ανάλυση, έθετε σε αμφισβήτηση την πραγματικότητα του ίδιου του γεγονότος της σάρκωσης του Λόγου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να γίνει κατανοητή και η υιοθέτηση από τη σύνοδο του επιθέτου Θεοτόκος για το πρόσωπο της Παρθένου Μαρίας όπως χαρακτηριστικά μαρτυρεί και ο σχετικός δογματικός όρος^[1]. Αλλά και η Ε' Οικουμενική Σύνοδος (533) επικύρωσε τη χρήση του τίτλου Θεοτόκος για το πρόσωπο της Παναγίας μέσα στα πλαίσια της καταδίκης των θεολογικών αποκλίσεων από τη χριστολογική διδασκαλία της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451)^[2] καθιστώντας τον με αυτόν τον τρόπο απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή ερμηνεία της σωτηριολογικής διδασκαλίας της Εκκλησίας.

Στα πλαίσια της αναζήτησης της χρήσης του όρου Θεοτόκος στην πρώιμη εκκλησιαστική γραμματεία μπορούμε να ορίσουμε σχεδόν με βεβαιότητα ως χώρο προέλευσης το περιβάλλον της αλεξανδρινής θεολογικής παράδοσης. Κάποιες από τις πρώτες σχετικές μαρτυρίες προέρχονται από τον Ωριγένη (185-253), ο οποίος έχει χαρακτηριστεί, εκτός των άλλων, ως ο γονιμότερος εκκλησιαστικός συγγραφέας των πρώτων χριστιανικών αιώνων^[3]. Παρά το γεγονός ότι η αυθεντικότητα των χωριών, στα οποία ο αλεξανδρινός θεολόγος φαίνεται να χρησιμοποιεί τον όρο Θεοτόκος είχε αμφισβητηθεί από τη σύγχρονη έρευνα, εν τούτοις μία ενδεχόμενη χρήση του δεν θα μπορούσε να βρίσκεται σε αντίθεση με την όλη θεολογική του σκέψη^[4]. Αρχετα κατατοπιστική στο συγκεκριμένο θέμα εξ άλλου, είναι η πληροφορία του εκκλησιαστικού ιστορικού Σωκράτη (380-440), ο οποίος μαρτυρεί πως ο Ωριγένης αναλύει διεξοδικά τη χρήση του όρου Θεοτόκος για το πρόσωπο της Παρθένου Μαρίας στο Υπόμνημα εις την προς Ρωμαίους Επιστολήν^[5], έργο το οποίο δυστυχώς δεν διασώθηκε μέχρι τις μέρες μας στην αρχική του τουλάχιστον μορφή^[6]. Περισσότερο προβληματικές φαίνεται να είναι οι μαρτυρίες της χρήσης του όρου Θεοτόκος που αποδίδονται στο όνομα του Γρηγορίου του Θαυματουργού (213-270), του πιο ένθερμου και άμεσου μαθητή του Ωριγένη. Πράγματι η πατρότητα του Λόγου εις τον Ευαγγελισμόν, του έργου στο οποίο χρησιμοποιείται ο συγκεκριμένος όρος, αποδίδεται είτε στον Απολλινάριο (310-390) είτε σε άγνωστο συγγραφέα του 5ου αι., μα σε καμία περίπτωση στον καππαδόκη πατέρα^[7].

Η πιο ουσιαστική μαρτυρία για τη χρήση του όρου Θεοτόκος κατά τον 3ο αι. φαίνεται να προέρχεται από σχετικά πρόσφατες παπυρολογικές ανακαλύψεις που διασώζουν κείμενα λατρευτικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα στον Πάπυρο Rylands 470, ο οποίος χρονολογείται από το 250 ως το 280, διασώζεται η παρακάτω ικετευτική προσευχή:

[Υ]πό[τὴν σὴν]
εὐσπλ[αλχιαν]
καταφε[ύγωμεν]
Θεοτόκε τ[ὰς ἡμῶν]
ἰκεσίας μὴ παρ
ίδης ἐμ περιστάσει
ἀλλ ἐκ κινδύνου
ῥυσαί ἡμᾶς
μόνη [ἀγνή μόν]
η εὐλο[γῆμένη]^[18].

Η συγκεκριμένη ικετευτική προσευχή προς την Παρθένο Μαρία αποτελεί κοινό υμνολογικό τόπο σε διάφορες λειτουργικές παραδόσεις των πρώτων χριστιανικών χρόνων, με αποτέλεσμα να βρίσκεται ενσωματωμένη σε διάφορα λειτουργικά τυπικά (βυζαντινό, ρωμαϊκό, αμβροσιανό, κοπτικό κ.α.). Κατά συνέπεια, το περιεχόμενο του Πάπυρου Rylands 470, αποτελεί τον αρχαιότερο λατρευτικό ύμνο αφιερωμένο στην Παρθένο Μαρία και ταυτόχρονα την αρχαιότερη μαρτυρία της χρήσης του τίτλου Θεοτόκος.

Με την έναρξη του 4ου αι. ο όρος αρχίζει να απαντάται συχνότερα όχι μόνο στην αλεξανδρινή θεολογική παράδοση αλλά και σε άλλους συγγραφείς χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη εξήγηση ή η αιτιολόγησή του. Αφορμή για την ευρεία διάδοση της χρήσης του όρου Θεοτόκος θα πρέπει να θεωρηθεί η διδασκαλία του Αρείου, σύμφωνα με την οποία ο Υἱός-Λόγος είναι κτίσμα και κατά συνέπεια υποδεέστερος του Θεού-Πατρός. Με τη συγκεκριμένη διδασκαλία ως δεδομένο μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο όρος Θεοτόκος θα φάνταζε αδόκιμος για να αποδοθεί στη Μητέρα του Κυρίου από τον αλεξανδρινό πρεσβύτερο και τους οπαδούς του. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ένα από τα πρώτα κείμενα της πρώιμης αρειανικής διαμάχης, την εγκύκλιο επιστολή του Αλεξανδρείας Αλεξάνδρου (250-326) προς τον Θεσσαλονίκης Αλέξανδρο, βρίσκεται η πρώτη σίγουρη μαρτυρία της χρήσης του όρου Θεοτόκος του 4ου αι.^[19] Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τίτλος Θεοτόκος, χρησιμοποιείται από τον αλεξανδρινό ιεράρχη με σιγουριά και φυσικότητα που δίνουν την εντύπωση ότι πρόκειται για τίτλο ήδη σε χρήση και ευρέως αποδεκτό. Στη συνέχεια, ο όρος Θεοτόκος κερδίζει συνεχώς έδαφος στην προτίμηση των πατέρων του 4ου αι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Μέγας Αθανάσιος (298-373), ο οποίος στον τρίτο λόγο του Κατά Αρειανών χρησιμοποιεί επανειλημμένα τον όρο Θεοτόκος όταν

αναφέρεται στην Παρθένο Μαρία^[10]. Αλλά και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος (329-390) στην περίφημη προς τον πρεσβύτερο Κληδόνιο επιστολή του βεβαιώνει ότι όποιος αρνείται τον όρο Θεοτόκο αποξενώνεται από το Θεό^[11]. Ο Γρηγόριος Νύσσης (+335-394) σε μία επιστολή του υπερασπίζεται τη χρήση του όρου Θεοτόκος έναντι του εσφαλμένου ανθρωποτόκος που ορισμένοι στην εποχή του διέδιδαν^[12].

Το ζήτημα έλαβε τεράστιες διαστάσεις στις αρχές του 5ου αι. όταν Νεστόριος (381-451), αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως φαίνεται να υποστήριζε τις θέσεις του πρεσβυτέρου Αναστασίου, ο οποίος κατά τη διάρκεια ενός κηρύγματος στην Κωνσταντινούπολη δήλωσε ότι κανείς δεν πρέπει να αποκαλεί Θεοτόκο την Μαρία, διότι και αυτή ήταν άνθρωπος και δεν είναι δυνατόν από άνθρωπο να γεννηθεί Θεός^[13]. Άμεση υπήρξε η αντίδραση του Κυρίλλου Αλεξανδρείας (378-444), ο οποίος στην Α΄ του επιστολή προς τον Νεστόριο υπερασπίστηκε την χρήση του τίτλου Θεοτόκος και κάλεσε τον ιεράρχη της Κωνσταντινούπολης να τον υιοθέτηση για την αποφυγή του σκανδαλισμού των πιστών^[14]. Η εμμονή του Νεστορίου στις θεολογικές του θέσεις είχε σαν αποτέλεσμα την αποστολή από μέρους του Κυρίλλου δυο ακόμα επιστολών, όπου ως συμπλήρωμα στην τελευταία προσέθεσε τους 12 αναθεματισμούς, με τους οποίους ο αλεξανδρινός ιεράρχης απαιτούσε από το Νεστόριο να αποκηρύξει την επικίνδυνη διδασκαλία του^[15]. Τελικά για την οριστική επίλυση του ζητήματος συγκλήθηκε η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος στην Έφεσο, όπου καθαιρέθηκε ο Νεστόριος, καταδικάστηκε η διδασκαλία του, δικαιώθηκε η θεολογία του Κυρίλλου και καθιερώθηκε η χρήση του όρου Θεοτόκος.

Ο τίτλος Θεοτόκος που αποδόθηκε στην Παρθένο Μαρία δεν είναι ένα απλό επίθετο, αλλά ερμηνεύει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το μυστήριο της θείας οικονομίας όπως πολύ εύστοχα ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός (676-749) συνόψισε σε μια φράση τη προγενέστερη από αυτόν δογματική διδασκαλία περί της Παρθένου Μαρίας^[16]. Όπως είδαμε ο όρος Θεοτόκος είναι άμεσα συνδεδεμένος με την περί Χριστού δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας διότι τονίζει ακριβώς το γεγονός της θείας σαρκώσεως, ότι δηλαδή ο ένας και ο αυτός Λόγος του Θεού που προαιώνια γεννάται από τον Πατέρα είναι ο ίδιος, ο οποίος επ' εσχάτων των ημερών ντύθηκε την σάρκα και γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία. Κατά συνέπεια, όταν η Παναγία συνέλαβε και γέννησε τον Υἱό της, δεν ήρθε στην ύπαρξη κανένα καινούργιο πρόσωπο, αλλά ο αιώνιος Υἱός του Θεού που έγινε άνθρωπος. Αυτό ακριβώς το γεγονός συνθέτει το μυστήριο της θείας Μητρότητας της Παρθένου Μαρίας.

<http://www.pemptousia.gr/?p=21457>

Σημειώσεις:

[1]. Όρος Γ' Οικουμενικής Συνόδου, 2: «Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος• πρὸ αἰῶνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δὲ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα• ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονεν• δι' ὃ ἓνα Χριστόν, ἓνα υἱόν, ἓνα κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἕνώσεως ἔννοια ὁμολογοῦμεν τὴν Ἁγίαν Παρθένον Θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἕνωσαι ἑαυτῷ τῷ ἐξ ἀρχῆς ληφθέντα ναόν». Βλ. Ι. ΚΑΡΜΙΡΗΣ, *Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας*, τόμ. Α', Αθήνα 19602, σσ. 154-155.

[2]. Όρος Ε' Οικουμενικής Συνόδου, 6: «Εἴ τις καταχρηστικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς Θεοτόκον λέγει τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπάρθενον Μαρίαν, ἢ κατὰ ἀναφοράν, ὡς ἀνθρώπου φιλοῦ γεννηθέντος, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος ἐξ αὐτῆς, ἀναφερομένης δὲ κατ' ἐκείνου τῆς του ἀνθρώπου γεννήσεως ἐπὶ τὸν Θεὸν Λόγον, ὡς συνόντα τῷ ἀνθρώπῳ γεννωμένῳ• καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἐπινοήθεισαν παρὰ Θεοδώρου ἔννοιαν Θεοτόκον τὴν παρθένον εἰπούσαν• ἢ εἴ τις ἀνθρωποτόκον αὐτὴν καλεῖ ἢ χριστοτόκον ὡς τοῦ Χριστοῦ μὴ ὄντος Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ τὸ τὸν πρὸ αἰῶνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν Λόγον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι, οὕτω τε εὐσεβῶς καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον Θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογήσαι, ὃ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω». Βλ. Ι. ΚΑΡΜΙΡΗΣ, *Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικῆς Εκκλησίας*, τόμ. Α', Αθήνα 19602, σσ. 194.

[3]. ΩΡΙΓΕΝΗΣ, Ομιλία Στ' εἰς Λουκάν : «τὸ γὰρ μαριὰμ τὸ τῆς Μαρίας ὄνομα σημαίνει, ὡς ὀνομαστὶ διὰ τούτων τῆς θεοτόκου μνημονευθήσης». Βλ. Μ. RAUER, *Origenes Werke*, τόμ. Θ', σελ. 44. ΩΡΙΓΕΝΗΣ, Ομιλία Ζ' εἰς Λουκάν, : «οἱ γὰρ ἐκ τῶν πατέρων τὴν σποράς ἔχοντες ἐκείνων εἰσι καρποί, καθὼς καὶ τῷ Δαυιδ ἐρρήθη• ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου, τουτ' ἐστὶν οἱ πρόγονοι τῆς παναγίας θεοτόκου καὶ αὐτοὶ ἐκ σποράς ἀνδρὸς γεννηθῆντες». Μ. RAUER, *Origenes Werke*, τόμ. Θ', σελ. 50.

[4]. Η. CROUZEL, “La théologie mariale d’Origène”, *Origène. Homélie sur S. Luc*, Sources Chrétiennes 87, Paris 1962, σελ. 21.

[5]. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία* 7.32.2: «Καὶ Ὁριγένης ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοῦ Ἀποστόλου Ἐπιστολή, ἐρμηνεύων πῶς Θεοτόκος λέγεται, πλατέως ἐξήτασε». Βλ. HANSEN, *Socrates Kirchengeschichten*, Berlin 1995, σελ. 381.

[6]. Το κείμενο του Υπομνήματος στην προς Ῥωμαίους επιστολή του Ωριγένη σώζεται σε μια συντομότερη μορφή καὶ σε ελεύθερη απόδοση στη λατινική από τον Ρουφίνο. Βλ. QUASTEN, *Patrology*, τόμ. Β': *The Ante-Nicene Literature after Irenaeus*, Utrecht 1953, σσ. 49-50.

[7]. Βλ. F. WINKELMANN, *Clavis Patrum Graecorum, qua op-*

timae quaeque scriptorum patrum graecorum recensiones a primaevae saeculis usque ad octavum commode recluduntur, τόμ. Α': *Patres Anteniceni Patres anteniceni, schedulis usi quibus rem paravit*, Turnhout 1983, σελ. 243.

[8]. F. MERCENIER, «L’antienne mariale grecque la plus ancienne», *Le Muséon* 52 (1939) σελ. 233.

[9]. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Επιστολή προς Αλέξανδρον*, 12: «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, σώμα φορέσας ἀληθῶς καὶ οὐ δοκῆσει, ἐκ τῆς Θεοτόκου Μαρίας». Βλ. Η. G. OPITZ, *Athanasius Werke*, τόμ. Γ', σελ. 28, 14-19.

[10]. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Λόγος κατὰ αρειανῶν Γ'*, 14: «καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄγγελος ὁμολογεῖ ἀπεστάθαι παρὰ τοῦ Δεσπότη, ὡς ἐπὶ Ζαχαρίου ὁ Γαβριὴλ καὶ ἐπὶ τῆς Θεοτόκου Μαρίας ὁ αὐτὸς ὠμολόγησε». PG 26, 349. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Λόγος κατὰ αρειανῶν Γ'*, 29: «δι' ἡμᾶς σάρκα λαβὼν ἐκ Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἄνθρωπος γέγονε». Βλ. Κ. METZLER – Μ. TETZ, *Athanasius Werke*, 1, 1, Berlin-New York 1998-2000, σελ. 340.

[11]. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, Α' *Επιστολή προς Κληδόνιον*: «εἴ τις οὐ θεοτόκον τῆς ἁγίας παρθένου ὑπολαμβάνει χωρὶς ἐστὶ τῆς θεότητος» Βλ. P. GALLAY, *Grégoire de Nazianze. Lettres Théologiques, Sources Chrétiennes* 208, Paris 1998, σελ. 42.

[12]. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ, *Επιστολή προς Ευσταθία και Αμβροσία*, 24: «Μὴ τὴν ἁγίαν παρθένον τὴν θεοτόκον ἐτόλμησεν τις ἡμῶν καὶ ἀνθρωποτόκον εἰπεῖν, ὅπερ ἀκούωμέν τινες ἐξ' αὐτῶν ἀφειδῶς λέγειν;». Βλ. P. PASQUALI, *Gregorii Nysseni Epistulae*, Leiden 1953, σελ. 26.

[13]. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία* 7.32.1: «Θεοτόκον τὴν Μαρίαν καλεῖτω μηδεὶς. Μαρία γὰς ἄνθρωπος ἦν, ἀπὸ ἀνθρώπου δὲ Θεὸν τεχθῆναι ἀδύνατον». Βλ. HANSEN, *Socrates Kirchengeschichten*, Berlin 1995, σελ. 380.

[14]. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Επιστολή προς Νεστόριον Α'*, 3: «ἵνα παύσῃ σκάνδαλον οἰκουμενικὸν εἴ γὰρ καὶ παρερυή λόγος, ὡς ἐπὶ λαοῦ τρέχων, ἀλλ' ἐπανορθώσω ταῖς ἐπισκέψεις, καὶ λέξιν χαρίσασθαι τοῖς σκανδαλιζομένοις καταξίωσων, Θεοτόκον ὀνομαζῶν τὴν Ἁγίαν Παρθένον». Βλ. Ε. SCHWARTZ, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, τόμ. Α', 1, 1, σελ. 24.

[15]. ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Επιστολή προς Νεστόριον Γ'*, 12: «Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν Ἁγίαν Παρθένον – γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον – ἀνάθεμα ἔστω». Βλ. Ε. SCHWARTZ, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, τόμ. Α', 1, 1, σελ. 40.

[16]. ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, *Ἐκδοσις Ακριβῆς της Ορθοδόξου Πίστεως* 3, 12: «Δικαίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον τὴν Ἁγίαν Μαρίαν ὀνομαζόμεν• τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἅπαν τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησιν». Βλ. P. LEDRUX, *Jean Damascene. La foi orthodoxe 45-100, Sources Chrétiennes* 540, Paris 2011, σελ. 70.

Βιβλιογραφία:

ΓΙΟΥΛΤΣΗ Ευτυχία, *Η Παναγία. Πρότυπο πνευματικής τελειώσεως*, Θεσσαλονίκη 2003.

ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΙΩ., *Μαρία ή Άειπάρθενος Θεοτόκος κατά την ὀρθόδοξον πίστιν*, Θεσσαλονίκη 1957.

ΣΠΟΥΡΑΚΟΥ-ΕΥΤΥΧΙΑΔΟΥ Αμαλία, *Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικῆς ἀγιότητος. Συμβολὴ εἰς τὴν ὀρθόδοξον τοποθέτησιν ἔναντι τῆς ῥωμαιοκαθολικῆς Ἀσπίλου Συλλήψεως καὶ τῶν συναφῶν ταύτῃ δογμάτων*, Αθήναι 1990.

ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ Χ., *Θεοτόκος καὶ ὀρθόδοξο δόγμα. Σπουδὴ στη διδασκαλία του Αγ. Κυρίλλου Αλεξανδρείας*, Λειμῶν Αμφιλαφῆς 1, Θεσσαλονίκη 2003.

ΦΑΡΑΝΤΟΣ Μ., «Ἡ θέσις καὶ ἡ σημασία τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Πίστιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν», *Θεολογία* 44 (1973) σσ. 136-156.

ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ Π.Γ., «Ἡ αειπάρθενος Μητέρα του Θεοῦ», *Δημιουργία καὶ Απολύτρωση*, (μτφρ. Π. Πάλλη), Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 192-212.

Η αναμαρτησία της Παναγίας

Γέροντας Εφραίμ Βατοπαιδινός
Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου

«Ὡς ἐμφυχω Θεοῦ κιβωτώ, φαυέτω μηδαμῶς χεῖρ ἀμύητων», ψάλλουμε στην ενάτη ωδή πολλῶν Θεομητορικῶν εορτῶν. Πράγματι το μυστήριο περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ζωῆς τῆς Θεοτόκου ἀποτελεῖ βιβλίο «κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἐπτὰ»^[1] γιὰ τοὺς ἀμύητους, τοὺς μὴ ἔχοντας τὴν ἀποκάλυψη, τὴν θεία Χάρη. Μυστήριο ἀληθινὸ καὶ τολμηρὸ, θείο καὶ ἀνθρώπινο· ἀνέγγικτο ἀπὸ τὸν χοϊκὸ ἄνθρωπο. Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ νοήσῃ τα υψιλότερα, τα περὶ τῆς Θεοτόκου, ἀφοῦ δὲν ἔχει πείρα οὔτε τῶν κατωτέρων; Πῶς μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος που δὲν ἔχει καθαρισθεῖ ἀπὸ τα πάθη νὰ ομιλεῖ με αὐθεντία περὶ θεώσεως;

Στα εὐαγγέλια ἀποσιωπάται ἡ ζωὴ τῆς Παναγίας Παρθένου καὶ μόνον λίγα μας ἀποκαλύπτονται. Πολλὰ ὅμως ἄλλα, ὅπως καὶ τὴν σημασία καὶ ἔννοια τῶν εὐαγγελικῶν ἀναφορῶν, τα διδάσκει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα με τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας· τα ἀποκαλύπτει πολλές φορές ἡ ἴδια ἡ Θεοτόκος στους πιστοὺς δούλους Τῆς, στους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Θα ἤθελα νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχή σας, ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσω τις προσευχές σας, γιὰ νὰ προχωρήσουμε με τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ τόσο λεπτοῦ καὶ σημαντικοῦ αὐτοῦ θέματος, πού ἀπτεται τοῦ προσώπου τῆς Παναγίας μας, ἄλλα ἔχει σχέση καὶ με τὴν δική μας πνευματικὴ ζωή.

Ἐξαρχῆς ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐπιχείρησε νὰ διατυπώσῃ ἰδιαίτερα δόγματα γιὰ τὴν Παναγία. Δόγματα διατύπωσε μόνον γιὰ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ (Τριαδικὸ δόγμα) καὶ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο (Χριστολογικὸ δόγμα). Ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν Παναγία διατυπώθηκε βαθμηδὸν σὲ ἀμεση σχέση με τὴν Χριστολογία. Μόνον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία διατύπωσε ἰδιαίτερα δόγματα γιὰ τὴν Παναγία (ασπόρου συλλήψεως, ἐνσωμάτου μεταστάσεως). Ἐτσι ὁ Μέγας Βασίλειος μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς ἀρχαίας Πατερικῆς Παραδόσεως, ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτοὺς πού ἀμφισβητοῦσαν τὴν μετὰ τόκον παρθενία τῆς Θεοτόκου, μετατόπιζε τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος στὴν παρθενικὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔλεγε ὅτι ἡ παρθενία ἦταν ἀναγκαία ὡς τὴν ἐνανθρώπηση, γιὰ τὸ ὕστερα ἀς μὴ εἴμαστε περιεργοὶ λόγω τοῦ μυστηρίου πού περικλείεται^[2].

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας πού ἡ διδασκαλία τοῦ γιὰ τὸν ὄρο «Θεοτόκος» θεμελιώθηκε ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο^[3] καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀποτελοῦν δύο βασικοὺς σταθμοὺς στὴν ἀνάπτυξη τῆς δογματικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν Παναγία. Γενικὰ μποροῦμε νὰ πούμε ὅτι ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καὶ ὕστερα ἡ ἀφομοίωση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν Θεοτόκο ἦταν πολὺ ἀργή.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὸν 14ο αἰῶνα, πού χαρακτηρίστηκε ὡς αἰῶνας τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ γιὰ τὸ Βυζάντιο, σὲ ἀντίθεση με τοὺς προγενεστέρους Πατέρες ἦταν ἴσως ὁ πρῶτος, πού τόνισε τὴν ἀνθρωπολογικὴ σπουδαιότητα τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου, χωρὶς βέβαια νὰ ἀγνοεῖ τὴν Χριστολογικὴ σπουδαιότητα τῆς ἢ νὰ παύει νὰ τὴν προϋποθέτει. Μίλησε ἐκτενῶς γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ τῆς Παρθένου! Τὴν παρουσίασε ὡς ἡσυχάστρια μέσα στα Ἅγια τῶν Ἁγίων καὶ τὴν πρόβαλε ὡς πρότυπο πνευματικῆς τελειώσεως^[4]. Αὐτὸς ἀπέδειξε ὅτι πρῶτη ἡ Παναγία εἶδε τὸν ἀναστάντα Χριστό. Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο αὕτη ἦταν ἡ μόνη «κυρίως φερωνύμως παρθένος»· εἶχε ἀποκτήσει τὴν τελεία ἀγνεία, ἦταν παρθένος στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἀγγίξει κάποιος μολυσμὸς οὔτε τις αἰσθήσεις τοῦ σώματος τῆς οὔτε τις δυνάμεις τῆς ψυχῆς τῆς^[5].

Τὴν γραμμὴ αὐτὴν τοῦ Παλαμά ἀκολούθησε καὶ ὁ σχεδὸν σύγχρονος τοῦ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας. Αὐτὸς γράφει ὅτι «προξενεῖ ἐκπληξὴ ὄχι μόνον στους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ σὲ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, τὸ πῶς, ἐνῶ ἡ Παρθένος ἦταν μόνον ἄνθρωπος καὶ δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μπόρεσε νὰ διαφύγῃ, μόνη αὕτη, τὴν κοινὴ ἀρρώστια (δηλ. τὴν ἀμαρτία)»^[6]. Αὕτη ἦταν ἡ «πρῶτη καὶ μόνη τῆς ἀμαρτίας καθάπαξ ἀπηλλαγμένη»^[7].

Ἀκολουθεῖ ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης, ὁ ὅποιος κάνοντας μίαν συνθετικὴ θεολογία με βάση ὅλους τοὺς προγενεστέρους Πατέρες διακηρύττει: «Ἄν καθ' ὑπόθεσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ τα λοιπά κτίσματα ἤθελον γεῖνη κακά, μόνη ἡ Κυρία Θεοτόκος ἦτον ἱκανή

να ευχαρίστηση τον Θεόν» και ότι «όλος ο νοητός και αισθητός κόσμος έγεινε δια το τέλος τούτο, ήτοι δια την Κυρίαν Θεοτόκον, και πάλιν η Κυρία Θεοτόκος, έγεινε δια τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν»^[8]. Στην δε ερμηνεία του Εις την θ' ωδήν της Θεοτόκου Μαρίας γράφει ότι «η Θεοτόκος ήταν ανωτέρα κάθε προαιρετικού αμαρτήματος συγγνωστού τε και θανάσιμου, μέχρι και προσβολής αυτής πονηρού λογισμού»^[9].

Τελευταίο σταθμό αποτελεί ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, πού μαρτυρεί εν Πνεύματι Αγίω ότι «η Θεομήτωρ ουδέποτε ήμαρτεν, ουδέ δια σκέψεως»^[10]. Ο Χριστός δεν αμαρτήσε, γιατί ως θεία Υπόσταση δεν μπορούσε να αμαρτήσει. Είχε την απόλυτη και κατά φύση αναμαρτησία. Το «ουδείς αναμάρτητος, ει μη ο Θεός»^[11] αναφέρεται σε αυτήν την κατά φύση αναμαρτησία της Αγίας Τριάδος, και φυσικά του Χριστού ως δευτέρου προσώπου Της. Η Θεοτόκος δεν αμαρτήσε, αν και μπορούσε να αμαρτήσει. Δεν ήταν αναμάρτητη κατά φύση αλλά κατά θέληση.

Η Παναγία είχε πραγματική, τελεία και όχι σχετική^[12] αναμαρτησία στα έργα, στους λόγους και στους λογισμούς της. Ούτε «βρισκόταν σε ύφεση η αμαρτία στην Θεοτόκο»^[13], ούτε η απαλλαγή της από την αμαρτία έγινε μετά την Πεντηκοστή ή έστω μετά τον Ευαγγελισμό^[14].

Επιπλέον δεν αρκεί να ομολογεί κάποιος ότι η αμαρτία υπήρχε σε Αυτήν δυνάμει και όχι ενεργεία, χωρίς να επεξηγείται αυτό το «δυνάμει» ως ανενέργητο στις πράξεις, τους λόγους και τους λογισμούς.^[15] Ακόμη και αυτή η «κατά Χάριν αναμαρτησία»^[16] είναι αποδεκτή με την προϋπόθεση ότι με την συνεργεία της θείας Χάριτος η Θεοτόκος παρέμεινε αναμάρτητη από την γέννηση της ως και την κοίμησή της, και όχι ότι «η ακαταγώνιστος (irresistibilis) Χάρις» επέβαλλε την αναμαρτησία μετά τον Ευαγγελισμό. Αυτά προβάλλουν πολλοί σύγχρονοι «ημέτεροι» θεολόγοι πού απαντούν στις Ρωμαιοκαθολικές δοξασίες για την Θεοτόκο με προτεσταντίζουσα θεολογία. Αν οι παλαιοί αλλά και οι σύγχρονοι αιρετικοί αμφισβητούν την αναμαρτησία του Χριστού^[17], πόσο μάλλον της Θεοτόκου;

Δεν μπορεί με την αντίρρηση και την διανοητική θεολόγηση να ανατραπεί κάποια αιρετική δοξασία, αλλά μόνο με την εμπειρική γνώση της ορθόδοξης Πατερικής θεολογίας. Ακραιφνής εκφραστής των δογμάτων της Εκκλησίας είναι αυτός πού έχει αναπτυγμένη στο έπακρο την νοερά και την λογική του ενέργεια^[18], αυτός πού έχει αποκτήσει δογματική συνείδηση. Αυτή κατά τον μακάριο Γέροντα Σωφρόνιο «είναι καταστάλαγμα μακροχρονίου πείρας της Χάριτος, ουχί δε διανοητικής εργασίας»^[19]. «Είναι η βαθεία ζωή του πνεύματος, και ουχί η αφηρημένη γνώσις», πού αφομοιώνεται μετά από παρέλευση πολλών ετών εναλλαγής πνευματικών καταστάσεων επισκέψεως και άρσεως της Χάριτος^[20]. Η Υπεραγία Θεοτόκος σύμφωνα με την διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι «αιεπάρθενος». Δηλαδή παρθένος προ του τόκου, εν τω τόκω και μετά τον τόκο.

Αυτή η παρθενία δεν έγκειται μόνο στην σωματική της καθαρότητα, αλλά κυρίως στην ψυχική. Διότι «η παρθενία ως απλή βιολογική κατάσταση δεν έχει καμμία θεολογική ή σωτηριολογική σπουδαιότητα»^[21]. Δηλαδή το «αιεπάρθενον» της Θεοτόκου ταυτίζεται με την τελεία καθαρότητα, την αναμαρτησία^[22]. Αναμαρτησία προ του τόκου, εν τω τόκω και μετά τον τόκο. Η αναμαρτησία της δεν προέρχεται από άσπιλη σύλληψη της (Conceptio Immaculata)^[23], όπως κακώς δογματίσε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία με τον πάπα Πίο Θ' το 1854, αλλά από την ελεύθερη προσωπική της αποστροφή προς την αμαρτία.

Η Παρθένος συνελήφθη «σωφρόνως εν τη νηδύι της Άννας εξ Ιωακείμ». Το ότι συνελήφθη σωφρόνως σημαίνει ότι ο τρόπος της συλλήψεως ήταν αγνός και ανήδονος. Για να είχε όμως η Παρθένος άσπιλη σύλληψη, έπρεπε να είχε γεννηθεί παρθενικώς όπως και ο Χριστός^[24]. Η Πανάμωμος Παρθένος είναι η μόνη από το ανθρώπινο γένος που διατήρησε αμόλυντο και φωτεινό το «κατ' εικόνα». Με την αγαθή προαίρεση και την άσκηση Της εργαζόταν εν ελευθερία όλες τις θεοειδείς αρετές σε μέγιστο βαθμό. Μόνο στην Παρθένο έχουμε πλήρη αρμονία φύσεως και υποστάσεως. Έχουμε ένωση της γνώμης, της προαιρέσεως με τον λόγο της φύσεως, οπότε κατά τον άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή γίνεται «η του Θεού προς την φύσιν καταλλαγή»^[25]. Το θέλημα της ταυτιζόταν εντελώς με το θέλημα του Θεού. Είχε δώσει όλη την προαίρεση της στον Θεό.

Γι' αυτό μπορούσε να πει με μεγαλειώδη ταπεινώση στον Ευαγγελισμό της: «Ίδού η δούλη Κυρίου, γένοιτο μοι κατά το ρήμα σου»^[26]. Όταν της εξηγήθηκε ότι η σύλληψη θα γίνει εν Πνεύματι Αγίω στην παρθενική μήτρα της, τότε συμφώνησε, αποδέχτηκε την άρρητη οικονομία του Θεού. Μόνο κάποιος πού θα είχε πραγματοποιήσει βίο πανάμωμο και αμόλυντο, μόνο κάποιος πού θα είχε δείξει ιδιαίτερη, ξεχωριστή και μεγαλειώδη έφεση προς τον Θεό, πού θα είχε αποκτήσει τέτοιο θείο ερωτά, όσο κανένα άλλο δημιουργημα, θα μπορούσε να δεχθεί αυτήν την ακατάληπτη οικονομία του Θεού χωρίς αμφιβολίες. Η αγία Παρθένος δέχτηκε με ταπεινώση και απλότητα τον έπαινο του Γαβριήλ και το μήνυμα της θείας ενανθρωπήσεως, γιατί ήταν αυτή η μόνη πρόσφορη για την υψηλή τιμή και αποστολή πού της έδινε ο Θεός^[27].

Εδώ ακριβώς έγκειται ο κεντρικός και ενεργητικός ρόλος της στο μυστήριο της ενανθρωπήσεως του Θεού και της σωτηρίας του ανθρώπου. Προετοίμασε τον εαυτό της με τον πανάγιο βίο της έτσι ώστε να ελκύσει τον Θεό από τον ουρανό στην γη. Η Αιεπάρθενος Μαρία δεν ήταν η καλύτερη γυναίκα στην γη, ούτε άπλα η καλύτερη γυναίκα όλων των εποχών, αλλά ήταν η μοναδική πού θα κατέβαζε τον ουρανό στην γη, θα έκανε τον Θεό άνθρωπο. «Μόνη γαρ Θεού και παντός ανθρωπέου γένους στάσα μεταξύ, τον μεν Θεόν εποίησεν υιόν ανθρώπου, υιούς δε Θεού τους ανθρώπους απειργάσατο, την γην ουρανώσασα και το γένος θεώσασα»^[28].

Αν είχε διαπράξει αμαρτίες -έστω και μόνο με τον λογισμό- η Παρθένος πριν από τον Ευαγγελισμό, πώς θα μπορούσε να έλθει, να σαρκωθεί, να ενωθεί ο Αγαθός, ο Άγιος Θεός με κάτι που δεν θα ήταν αγαθό και άγιο, άλλα θα είχε πείρα της αμαρτίας; Η θεοχώρητος Παρθένος έζησε επί γης σαν να μην είχε σχέση με την αμαρτία που είχε διαπραχθεί στην ιστορία της ανθρωπότητας. Ο άγιος Νικόλαος ο Καβάσιλας την παρομοιάζει με την κιβωτό του Νώε, που έλαβε μέρος και μάλιστα σωστικό κατά τον Κατακλυσμό, αλλά δεν είχε καμμία σχέση με τους ανθρώπους της εποχής του Νώε^[29].

Η Παρθένος γεννημένη από ανθρώπους -τον Ιωακείμ και την Άννα- ήταν κληρονόμος και φορέας του προπατορικού αμαρτήματος, στις συνέπειες του, την θνητότητα, τα αδιάβλητα πάθη^[30], παίρνοντας από τον Θεό τόση βοήθεια, όση έδωσε ο Θεός και σε όλους τους άλλους ανθρώπους έζησε αναμάρτητα, προ του τόκου. Από αυτό το αναμάρτητο σώμα και την αναμάρτητη ψυχή, τον ενιαίο δηλαδή αναμάρτητο άνθρωπο, πήρε ο Υιός και Λόγος του Θεού αναμάρτητο σώμα και αναμάρτητη ψυχή και έγινε άνθρωπος, μόνος Αυτός με άσπιλη σύλληψη.

Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο «φύσει αναμάρτητον και θελήσει αυτεξούσιον»^[31]. Λόγω κακής χρήσεως του αυτεξουσίου εισήλθε η αμαρτία στον άνθρωπο και τον κυρίευσε. Κατά τον άγιο Νικόλαο Καβάσιλα ο Κύριος γνώριζε ότι ο άνθρωπος μπορεί να του προσφέρει καθαρή και αγνή την ανθρώπινη φύση -όπως τότε που την πρωτοδημιούργησε- για να πάρει από αυτήν την Μητέρα Του^[32]. Ο Θεός περίμενε να δημιουργηθεί «η μόνη Αγνή και Άχραντος Παρθένος», για να εκπληρώσει την προ καταβολής κόσμου οικονομία Του. Δεν μεταβάλλει τα σχέδια Του, δεν αναιρεί τα δημιουργήματα Του, γιατί αυτό θα έδειχνε ότι κάτι δεν «εποίησε λίαν καλά»^[33].

Βέβαια και ο τοκετός της Θεοτόκου ήταν αναμάρτητος, αφού ήταν υπερφυσικός, «άνευ ωδίνων». Άλλα και μετά τον τόκο της έζησε αναμάρτητα, αφού μάλιστα ενοίκησε σε αυτήν «πάντο πλήρωμα της Θεότητος σωματικώς»^[34]. Από την στιγμή της «επισκιάσεως της δυνάμεως του Υψίστου»^[35], δηλαδή του Αγίου Πνεύματος, κατά τον Ευαγγελισμό, η Παναγία Παρθένος λαμβάνει μία συνεχή αύξηση αγιασμού, η οποία δεν σταματά, δεν διακόπτεται. Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς γράφει: «Αγία μεν γαρ ει συ, φησί, και κεχαριτωμένη, Παρθένε· Πνεύμα δε πάλιν Άγιον επελεύσεται επί σε δι' αγιασμού προσθήκης υψηλοτέρως ετοιμαζόν και προκατάρτιζόν την εν σοι θεουργίαν»^[36]. Στοιχώντας στον Παλαμά ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ θεωρεί ότι κατά την στιγμή του Ευαγγελισμού έχουμε για την Παρθένο «πρόωρη Πεντηκοστή». Κατά τον Ευαγγελισμό δηλαδή συμβαίνει στην Παρθένο η κάθαρση που λέγουν οι Πατέρες^[38], όχι κάθαρση από προσωπικά αμαρτήματα που δεν υπήρχαν, αλλά «προσθήκη χαρίτων»^[39].

Όσοι δεν αποδέχονται την αναμάρτησία της Θεοτόκου προσπαθούν να στηρίξουν την άποψη τους

σε ορισμένα αγιογραφικά χωρία και περιστατικά, που δυστυχώς τα παρερμηνεύουν. Έτσι κατά τον γάμο στην Κανά της Γαλιλαίας^[40] υποστηρίζουν ότι η Θεοτόκος «εκινήθη “εκ της ασθενείας της κενοδοξίας”», επειδή «ηνώχλησεν ακαίρως τον Κύριον όταν αρχικά αρνήθηκε ο Χριστός να κάνει το θαύμα καθώς τον προέτρπε η Μητέρα Του»^[41]. Άλλα νομίζουμε ότι εδώ ακριβώς φανερώνεται το μέγεθος της παρρησίας της Θεοτόκου, γιατί ο Χριστός παρά την αρχική Του άρνηση υπήκουσε στην Παναγία και έκανε το θαύμα^[42]. Κάτι παρόμοιο συνέβη στο σχετικό θαύμα με μία από τις επτά θαυματουργές εικόνες που φυλάσσονται στην Μονή μας, την Παναγία την Παραμυθία^[43]. Για την περίπτωση κατά την οποία ο Χριστός μιλούσε στα πλήθη, ενώ η Μητέρα Του και οι νομιζόμενοι αδελφοί Του ήθελαν να του μιλήσουν και είπε ο Χριστός, ότι «όστις αν ποιήση το θέλημα του πατρός μου του εν ουρανοίς, αυτός μου αδελφός και αδελφή και μήτηρ εστίν»^[44], υποστηρίχθηκε ότι με την απάντηση του ο Κύριος «κατήσχυεν ήρεμα τον φιλόδοξον αυτής σκοπόν και το τυραννικόν πάθος της κενοδοξίας απήλασεν»^[45]. Ο Χριστός όμως εδώ, όπως και σε όλες τις δημόσιες εμφανίσεις Του, δεν δείχνει οποιαδήποτε συναισθηματική προσκόλληση προς την Μητέρα Του, γι' αυτό εξάλλου και στα ευαγγέλια δεν φαίνεται ποτέ να την αποκάλεσε «Μητέρα». Γιατί, οποίος δεν έχει βιώσει την εν Πνεύματι Αγίω αγάπη, μπορεί να παρερμηνεύσει αυτήν ως συναισθηματική. Υπάρχει όμως τεράστια διαφορά μεταξύ των δύο ειδών αγάπης· όση η διαφορά μεταξύ κτιστού και ακτίστου. Επίσης ο Χριστός δεν ήθελε να έχει ως μαρτυρία για το έργο Του, την Μητέρα Του, γιατί, αφού απευθυνόταν κυρίως στους απίστευτους και σκληροτράχηλους Ιουδαίους, η μαρτυρία της θα ήταν ύποπτη. Κάτι τέτοιο προβάλλει και ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, όταν εξηγεί, γιατί οι ευαγγελιστές δεν ανέφεραν ρητώς ότι ο αναστάς Χριστός εμφανίστηκε πρώτα στην Παναγία Μητέρα Του^[46].

Ισχυρίζονται ακόμη κατά την σταύρωση του Χριστού ότι «η ρομφαία που διήλθε»^[47] την καρδιά της Θεοτόκου οφειλόταν στην απιστία της και ότι σκανδαλίστηκε και κλονίστηκε με τον ατιμωτικό θάνατο του Χριστού^[48]. Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης όμως γράφει: «Ημείς δεν φθάνομεν εις το πλήρωμα της αγάπης της Θεοτόκου, και δια τούτο δεν δυνάμεθα να εννοήσωμεν πλήρως το βάθος της θλίψεως αυτής. Η αγάπη αυτής ήτο τελεία. Ηγάπα απείρως τον Θεόν και Υιόν αυτής, άλλ' ηγάπα και τον λαόν αγάπη μεγάλη. Και τί ησθάνετο αρά γε, ότε εκείνοι, τους οποίους αυτή τοσοούτον ήγάπα και των οποίων την σωτηρίαν έπόθει έως τέλους, εσταύρουν τον ηγαπημένον Υιόν αυτής; Δεν δυνάμεθα να συλλάβωμεν τούτο, διότι ολίγη είναι η αγάπη ημών δια τον Θεόν και τους ανθρώπους»^[49].

Βέβαια για να φανεί ότι η Θεοτόκος ήταν άνθρωπος και όχι θεά, γιατί ο Νεστόριος και άλλοι αιρετικοί έλεγαν, «υπό ανθρώπου δε Θεόν τεχθήναι αδύνατον»^[50], ο ευαγγελιστής Λουκάς μας διέσωσε το περιστατικό κατά το όποιο η Παναγία, όταν επέστρεφε από την Ιερουσαλήμ, δεν γνώριζε που ήταν το παιδί

της, ο Χριστός, και τον έφαγνε μαζί με τον Ιωσήφ τον μνήστορα επί τρεις ημέρες^[51]. Τούτο όμως φανερώνει ένα αναμάρτητο σφάλμα και ότι δεν είχε την επί γης παγγνωσία, αφού ήταν άνθρωπος”.

Η Θεοτόκος δεν είχε ούτε συγγνωστά αμαρτήματα. Είχε τέλεια αναμαρτησία σε ό,τι άφορα τα έργα, τους λόγους και την κατά διάνοια αμαρτία^[53]. Αυτό πραγματοποιήθηκε, γιατί από την γέννηση ως την κοίμηση της είχε αδιάλειπτη και αισθητή κοινωνία με την θεία Χάρη. «Ολόκληρη η ζωή της υπήρξε μία αδιάκοπη υπέρβαση της κλίσεως προς το κακό, μία διαρκής πορεία ανόδου και προόδου στην αρετή. Η Παναγία με τον άγιο βίο της υπερέβη το στάδιο της ασκήσεως και της καθάρσεως»^[54]. Ο άγιος Σιλουανός γράφει αποκαλυπτικά: «Η Θεομήτωρ ουδέποτε απώλεσε την Χάριν», γι’ αυτό «ουδέποτε ημάτησεν, ουδέ διαλογισμού»^[55].

Ο τρόπος θεωρήσεως του ανθρώπου, η μαρτυρία και η ομολογία του για το πρόσωπο και την αναμαρτησία της Κυρίας Θεοτόκου φανερώνουν και την εσωτερική πνευματική του κατάσταση. Βέβαια οι Προτεστάντες και οι Ρωμαιοκαθολικοί στέκουν στα δύο άκρα της υποτιμήσεως και υπερτιμήσεως του προσώπου της Παναγίας αντίστοιχα. Όμως και μέσα στον χώρο της Ορθοδοξίας οι ηθικιστές από την μια και οι νοησιαρχικοί από την άλλη έχουν σίγουρα λανθασμένη αντίληψη για την Υπεραγία Θεοτόκο, γιατί δεν στηρίζονται στην εμπειρική, υπαρξιακή κοινωνία μαζί της^[56]. Οι ηθικιστές αποδέχονται την σωματική παρθενία της Θεοτόκου, όχι όμως και την πνευματική, γιατί πάντοτε μένουν στα «έξωθεν του ποτηριού»^[57]. Οι νοησιαρχικοί δεν πιστεύουν στην αναμαρτησία της Παναγίας, γιατί δεν μπορεί να το αποδεχθεί αυτό η ευφυέστατη μεν και οξυδερκής, πεπερασμένη δε και αφώτιστη διάνοια τους. Ο μακάριος Γέροντας Σωφρόνιος του Έσσεξ, αυτός ο εμπειρικός θεολόγος, θεόπτης και κατ’ εμέ ο μεγαλύτερος θεολόγος του 20ου αιώνα, ομολογεί: «Ουδείς των ανθρώπων υπήρξεν άνευ αμαρτίας, εκτός της Υπεραγίας Παρθένου Μαρίας»^[58], «δι’ αυτής δε και χάριν αυτής η ιστορία του κόσμου εισήλθεν εις νέαν τροχίαν, ασυγκρίτως μεγαλειωδεστέραν παντός ό,τι υπήρχε προς αυτής»^[59]. Αν κάποιος θεωρεί ότι η θέωση του ανθρώπου είναι ένα ηθικό γεγονός^[60] και όχι μία οντολογική κατάσταση πώς μπορεί να διεισδύσει, να εμβαθύνει στο μυστήριο της Θεοτόκου;

Βέβαια «η βαθύτερη εμπειρία της Μητέρας του Κυρίου είναι κρυμμένη από εμάς και κανείς ποτέ δεν είναι δυνατόν να συμμερισθεί αυτήν την μοναδική εμπειρία»^[61]. Δεν μπορούσε και ούτε μπορεί κάποιος δημιουργήμα να γίνει τελειότερο από αυτήν, ούτε η ίδια μπορούσε να γίνει τελειότερη απ’ ότι είναι. Κατά τον άγιο Αυγουστίνο «τρία δεν ηδυνήθη να κάμη τελειότερα ο Θεός, παρά πάσαν την παντοδυναμίαν Του. Την Σάρκωσιν, την Παρθένον και την μακαριότητα των δικαίων εν τη μελλούση ζωή»^[62].

Η Παναγία μας μέσα στην ορθόδοξη Λατρεία για το «θεότευκτο, πνευματικό κάλλος της, το

αμήχανο και απερίγραπτο»^[63] την παναγιότητα, την αναμαρτησία της μεγαλύνεται με υπέροχους και θεολογικωτάτους ύμνους^[64], εγκωμιάζεται με υψηλούς, αποκαλυπτικούς και δυσπρόσιτους στην κοινή ανθρώπινη διάνοια λόγους^[65]. Σε Αυτήν απευθύνονται πύρινες προσευχές^[66]. Δεν αποδίδουμε την οφειλόμενη τιμή προς την Κυρία Θεοτόκο, αν ομολογούμε ότι ήταν άπλα ενάρετη και έζησε με ταπείνωση και υπακοή και δεν ομολογούμε το ανώτερο· ότι έζησε αναμάρτητα. Δεν ζηλοτυπεί ο Χριστός, δεν υποβιβάζουμε το πρόσωπο Του ως μοναδικό Δημιουργό και Σωτήρα του κόσμου^[67] αν ομολογούμε ότι η Παναγία Μητέρα Του είναι αναμάρτητη, όχι βέβαια κατά φύση αλλά κατά προαίρεση. Χρειάζεται να αποβληθεί η φοβία πού προέρχεται από προτεσταντίζουσα επιχειρηματολογία, ότι τιμώντας το πρόσωπο της Παναγίας την διαχωρίζουμε από τον Χριστό, από το μυστήριο της ενανθρωπήσεως. Τιμή και προσκύνηση προς την Παναγία δεν σημαίνει αποδοχή της Ρωμαιοκαθολικής Μαριολατρίας^[68]. Η ορθόδοξη διδασκαλία για την Θεοτόκο ομιλεί και ερμηνεύει την ορθή θέση της μέσα στην Εκκλησία.

Ο πανάγιος βίος, η αναμαρτησία της Παρθένου, πού έγινε αφορμή για να γίνει Θεοτόκος πα! Θεομήτωρ εξηγούν αυτήν την ιδιαίτερη θέση Της, πού ομολογούμε ότι έχει μετά τον Θεό και πάνω από τους αγγέλους και τους αγίους. Με την υποστατική ένωση της θείας και ανθρωπίνης φύσεως στο πρόσωπο του Χριστού και την δημιουργία της θεανθρωπίνης οικογενείας και κοινωνίας, η Παναγία γίνεται η Μητέρα της καινής κτίσεως.

Η Παναγία μας είναι το «μεθόριον μεταξύ κτιστής και ακτίστου φύσεως», η «μετά Θεόν θεός, η τα δευτερεία της Τριάδος έχουσα», η «τιμιωτέρα των Χερουβείμ και ενδοξότερα ασύγκριτος των Σεραφείμ», η «αγία αγίων μεϊζων», αυτή πού «δύναται πάντα όσα θέλει» και μόνο σε αυτήν οφείλουμε «δουλική προσκύνηση, λατρευτική βέβαια προς τον Θεό και τιμητική προς τους αγίους»^[69]. Γι’ αυτό, νομίζω, δεν θα είμαστε έκτος του πνεύματος των αγίων Πατέρων μας, αν απευθύνουμε το εφύμνιο προς την Παναγία μας: «Χαίρε, αναμάρτητε Θεόνυμφε Δέσποινα». Αμήν.

<http://www.pemptousia.gr/?p=8000>

Σημειώσεις:

[1]. Αποκ. 5,1.

[2]. «Μέχρι γαρ της κατά την οικονομίαν υπηρεσίας αναγκαία η παρθενία, το δ' εφεξής απολυπραγμόνητον τω λόγον του μυστηρίου». Μεγάλου Βασιλείου, Εις την αγίαν τον Χρίστου γέννησιν 5, PG31, 1468AB.

[3]. Βλ. Χρυσοστόμου Σταμούλη, Θεοτόκος και ορθόδοξο δόγμα. Σπονδή στη διδασκαλία τον αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, Θεσσαλονίκη 1996.

[4]. Ενώ οι Πατέρες του 4ου αιώνα πρόβαλαν ως πρότυπο τελειώσεως τον προφήτη Μωυση (βλ. αγίου Γρηγορίου Νύσσης, Περί τον βίου Μωυσέως του νομοθέτου, η περί της κατ' αρετήν τελειότητας, PG44, 297-429), ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς θέτει την Παρθένο ως πρότυπο τελειώσεως και παράδειγμα προς μίμηση για τους πιστούς στις ομιλίες του και ιδιαίτερα στην Ομιλία 53, Γρηγορίου Παλαμά Όμιλία ΚΒ', έκδ. Σοφ. Οικονόμου, Αθήνησι 1861, σ. 131-180.

[5]. Βλ. αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 14, PG 151, 172BC.

[6]. Βλ. αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η Θεομήτωρ, Εις την Γέννησιν 6, έκδ. Π. Νέλλα, Αθήνα 41995, σ. 69.

[7]. Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η Θεομήτωρ, Εις την Κοίμησιν 8, ο.π., σ. 196.

[8]. Αγίου Νικόδημου Αγιορείτου, Συμβουλευτικόν εγχειρίδιον, έκδ. «Ο άγιος Νικόδημος», Αθήναι χ.χρ, σ. 224. Πρβλ. αγίου Νικόδημου Αγιορείτου, Αόρατος Πόλεμος, έκδ. «Ο άγιος Νικόδημος», Αθήναι χ.χρ, κεφ. μθ', σ. 165-166.

[9]. Αγίου Νικόδημου Αγιορείτου, Κήπος Χαρίτων, έκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 41992, σ. 200.

[10]. Αρχμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Εσσεξ Αγγλίας 1999, σ. 492.

[11]. Αγίου Ιωάννου Δαμάσκηνου, Ιερά Παράλληλα, Τίτλ. ΙΓ', PG 95, 1172AB.

[12]. Ενδεικτικά βλ. στην Δογματική του Π. Τρεμπέλα, όπου γράφει: «Ως προς δε την αναμαρτησίαν, την οποίαν η Δυτική Εκκλησία στηριζόμενη ένθεν μεν επί του χαιρετισμού του αγγέλου, εν τω οποίω η Θεοτόκος χαρακτηρίζεται ως κεχαριτωμένη, ένθεν επί της ιδέας, ότι εάν δεχθώμεν, ότι αυτή εγένετο ένοχος αμαρτίας, τούτο θα επεσκίαζε την τιμήν του υιού της, δεχόμεθα ταύτην μόνον ως σχετικήν. ύφ' ην έννοιαν ο μεν Παύλος λέγει περί εαυτού ότι «κατά δικαιοσύνην την εν νόμω εγένετο άμεπιτος». Τί υπονοεί εδώ ο μακαριστός καθηγητής με τον όρο «σχετική»; Αν είχε αμαρτήματα η Θεοτόκος ή όχι, δεν φαίνεται καθαρά. Πιο κάτω όμως αναφέρει ότι «μόνος ο ιερός Αυγουστίνος εκδέχεται την Θεοτόκον ως τελειώς απηλλαγμένην προσωπικών αμαρτιών». Και συνεχίζει- «πολλοί όμως εκ των λοιπών Πατέρων και συγγραφέων αποδίδουσιν εις την Παρθένον όχι μόνον την δυνατότητα, όπως αμαρτη άλλα και ότι δεν ήτο απηλλαγμένη αδυναμιών και ατελειών τίνων (δηλ. παθών)». Κατόπιν φέρνει μεμονωμένα χωρία Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων (Ωριγένη, Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ζιγαβηνού), χωρίς όμως να εξετάζει τον λόγο, την αιτία πού έγγραφαν κάτι τέτοιο, ούτε να τα συνδέει με την όλη διδασκαλία τους για την Θεοτόκο, όπου την «αποδεικνύει» εμπαθή! Βλ. Π. Τρεμπέλα, Δογματική, τόμ. Β', έκδ. Αδελφότης Θεολόγων

«Ο Σωτήρ», Αθήναι 21979, σ. 213-215. Επίσης βλ. δ.π., σ. 215-216, τον προτεσταντίζοντα τρόπο με τον όποιο θέλει να ανατρέψει τις καινοτομίες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας για την Θεοτόκο, όπου μάλιστα παραξενεύεται, όταν ο L. Οth γράφει ότι «ουδεμία Χάρις μεταδίδεται εις τους ανθρώπους άνευ της ενεργού μεσιτείας αυτής». Δεν γνώριζε απ' ότι φαίνεται ο κ. καθηγητής ότι με αυτό το σκεπτικό κατηγορείται και ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, που γράφει τα έξης αποκαλυπτικά: «Ουκούν αυτή μεθόριόν εστί κτίστης και ακτίστου φύσεως, και ουδείς αν έλθοι προς Θεόν, ει μη δι' αυτής τε και του εξ αυτής τεχθέντος μεσίτου* και ουδέν αν εκ του Θεού των δωρημάτων, ειμή δια ταύτης, γένοιτο και αγγέλους και ανθρώπους». Ομιλία 53, 23, Γρηγορίου Παλαμά Όμιλία ΚΒ', έκδ. Σοφ. Οικονόμου, Αθήνησι 1861, σ. 159.

[13]. Βλ. Αμαλίας Σπουρλάκου-Εύτυχιάδου, Η Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικής αγιότητας, Αθήνα 1990, σ. 57 ύποσημ. 1. Δηλαδή η Παναγία δεν είχε πολλές αμαρτίες, ήταν μειωμένες! Η διατριβή αυτή γράφτηκε, όπως φαίνεται και από τον επεξηγηματικό υπότιτλο της, ως «Συμβολή εις την ορθόδοξον τοποθέτησιν έναντι της ρωμαιοκαθολικής Ασπίλου Συλλήψεως και των συναφών ταύτη δογμάτων». Η κα Σπουρλάκου στην προσπάθεια της να ανατρέψει το ρωμαιοκαθολικό δόγμα χρησιμοποίηι σε γενικές γραμμές προτεσταντίζουσα επιχειρηματολογία, σε πολλά σημεία φάσκει και αντιφάσκει χρησιμοποιώντας αστόχως πλήθος Πατερικών και μη χωρίων, κάνοντας έτσι όλη την μελέτη κάπως «φλύαρη» (σύνολο σελίδων 646). Ως προς το θέμα της αναμαρτησίας της Παναγίας δεν είναι ξεκάθαρη η θέση της. Για παράδειγμα, έκτος το «της αμαρτίας εν υφέσει», πού αναφερθήκαμε παραπάνω, στην αρχή της σελίδας 53, ενώ γράφει ότι η Παναγία «έλαβε την χάριν του μη αμαρτάνειν», στην ίδια σελίδα λίγο πιο κάτω γράφει ότι είχε ατέλειες και συγγνωστά ελαττώματα. Το συγγνωστό όμως ελάττωμα αμαρτημα είναι ουσιαστικά η συγκατάθεση στην κατά διάνοια αμαρτία. Επίσης βλ. σ. 628, όπου η αναμαρτησία της Θεοτόκου παρομοιάζεται (υποβιβάζεται ουσιαστικά) με αυτήν των δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης και ότι η αγιότητα της Θεοτόκου «είναι εφικτή παντί τω έχοντι την αυτήν δεκτικότητα». Πρβλ. σ. 55, όπου γράφει «περι εξομοιώσεως και ταυτίσεως εκάστου χριστιανού μετά της (αγιότητας) της Θεομήτορος». Βέβαια δεν έχουμε την δυνατότητα να κάνουμε λεπτομερή κριτική της διατριβής της κας Σπουρλάκου, αλλά νομίζουμε (και πιστεύουμε ότι δίχως την θέληση της) στην μελέτη αυτή υποβιβάζεται το πρόσωπο της Θεοτόκου. Ποιος μπορεί να φθάσει την αγιότητα της Υπεραγίας Θεοτόκου; Ή μήπως και αυτή θα κριθεί, όπως λέγουν οι Πεντηκοστιανοί; Διαφορετικό είναι να λέμε ότι η Θεοτόκος αποτελεί πρότυπο βίου για τον χριστιανό και άλλο είναι να θεωρούμε ότι μπορούμε να εξομοιωθούμε με αυτήν, να έχουμε την ίδια δεκτικότητα αγιότητος.

[14]. Βλ. Ιωάννου Καλογήρου, «Μαρία», Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 8, Αθήναι 1966, σ. 675, όπου ο κατά τα άλλα εμβριθής και πρωτοπόρος στις μελέτες του για την Θεοτόκο κ. καθηγητής (αυτόν ακολουθεί ο Π. Τρεμπέλας, σχεδόν αντιγράφει η Αμ. Σπουρλάκου) φοβούμενος ότι η τελεία αναμαρτησία της Παναγίας (όχι βέβαια κατά φύση αλλά κατά θέληση, κατά προαίρεση) προέρχεται από την άσπιλη σύλληψη πού προσβάλλει το αναμάρτητο του Κυρίου, μεταθέτει την αναμαρτησία της είτε μετά τον Ευαγγελισμό, είτε μετά την Ανάσταση, είτε μετά την Πεντηκοστή. Η φοβία του αυτή είναι αισθητή και στην μελέτη του Μαρίας, η Αειπάρθενος Θεοτόκος κατά την ορθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957, όπου στο κεφ. «Το αναμάρτητον της Θεοτόκου εξ επόψεως Ορθοδόξου», σ. 78 κ.έ. προβάλλει Σύρους και μονοφυσίτες θεολόγους

ως υποστηρικτές του αγνοώντας την μετά τον άγιο Ιωάννη Δαμασκηνό Πατερική Παράδοση. Ενώ θεωρεί ότι ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας γράφει περί καθαρότητας κα! αναμαρτησίας της Θεοτόκου «υπό λατινικήν σχολαστικήν επίδρασιν διατελών», βλ. ο.π., σ. 86.

[15]. Βλ. Αμαλίας Σπουρλάκου-Ευτυχιάδου, Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικής αγιότητας, Αθήνα 1990, σ. 57. Έξαλλου και ο ορθόδοξος χριστιανός μόλις βαπτισθεί δεν είναι μόνο δυνάμει αλλά και ενεργεί αναμαρτητός.

[16]. Βλ. Αμαλίας Σπουρλάκου, ο.π., σ. 53. Πρβλ. Ιωάννου Καλογήρου, «Μαρία», υ.π., σ. 675.

[17]. Βλ. Χρήστου Ανδρούτσου, Δογματική της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, Αθήναι, 21956, σ. 191-193. Επίσης και ημέτεροι θεολόγοι, παρερμηνεύουν την αναμαρτησία του Χριστού. Για παράδειγμα βλ. Ανδρέου Θεοδώρου, Η περί Τριάδος και Χριστού διδασκαλία της Παρακλητικής, εν Αθήναις 1962, σ. 32, όπου ο Χριστός παρουσιάζεται θελήσει αναμαρτητός και όχι φύσει.

[18]. Βλ. εισήγηση μας, «Η χρήση λογικής και νοεράς ενέργειας του ανθρώπου κατά τον άγιο Γρηγόριο Παλαμά», Πρακτικά Διεθνών Επιστημονικών Συνεδρίων Αθηνών και Λεμεσού, Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην ιστορία και το παρόν, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου 2000, σ. 776.

[19]. Αρχιμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Έσσεξ Αγγλίας 81999, σ. 247.

[20]. Βλ. ο.π., σ. 250. Πρβλ. το όραμα πού είδε ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς με την μεταβολή του γάλακτος σε οίνο, όπου ο ηθικός λόγος του ανυψώθηκε σε δογματικό μετά από 18 έτη μοναχικής ασκήσεως. Φιλόθεου Κωνσταντινουπόλεως, Λόγος εγκωμιαστικός εις Γρηγόριον Παλαμά», ΡΟ 151, 580ΑΒ.

[21]. Γεωργίου Μαντζαρίδη, «Η Παρθένος Μαρία, μητέρα της καινής κτίσεως». Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν της Υπεραγίας Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας (15-17 Νοεμβρίου 1989), Θεσσαλονίκη 1991, σ. 274.

[22]. «Η πνευματική παρθενία είναι αναμαρτησία». Πρωτοπρεσβ. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Η Αειπάρθενος Μητέρα του Θεού», Θέματα ορθοδόξου θεολογίας, Αθήναι 1973, σ. 136.

[23]. Το δόγμα αυτό της Παπικής Εκκλησίας έφερε ως λογικό επακόλουθο ένα άλλο δόγμα, αυτό της ενσώματης μεταστάσεως της Θεοτόκου (Assumptio) πού διατυπώθηκε από τον πάπα Πιο ΙΒ' το 1954. Αν οι Ρωμαιοκαθολικοί ομιλούσαν ρητάς για φυσικό θάνατο της Παναγίας, θα συμφωνούσαν και οι Ορθόδοξοι, αφού κατά την Παράδοση μετά την κοίμηση η Παναγία αναλήφθηκε εν σώματι στους ουρανούς και τεκμήριο της μεταστάσεως της αποτελεί η Αγία Ζώνη πού παραδόθηκε στον απόστολο Θωμά. Ο καθηγητής Μέγας Φαράντος, προτεσταντίζων και αυτός στην διδασκαλία του περί της Θεοτόκου, δεν αποδέχεται την ενσώματη μετάσταση, βλ. Μέγας Φαράντος, Δογματικά και ηθικά Ι, Αθήναι 1983, σ. 270-271. Και φυσικά θεωρεί σχετική την αναμαρτησία της Παναγίας, βλ. ο.π., σ. 268-269.

[24]. Βλ. και την μαρτυρία του μακαρίου Γέροντος Παΐσιου για την ανήδονη σύλληψη της Θεοτόκου, στο Ιερομόναχου Ισαάκ, Βίος τον Γέροντος Παΐσιον τον Αγιορείτου, Άγιον Όρος 2004, σ. 171-172.

[25]. Βλ. αγίου Μαξίμου Ομολογητού, Ερμηνεία εις το Πάτερ ημών, ΡΟ 90, 901CD. Πρβλ. άρχιμ. Σωφρονίου, Άσκησις και θεωρία, Έσσεξ Αγγλίας 1996, σ. 130.

[26]. Λουκ. 1,38.

[27]. «Μόνη η Παρθένος Μαρία ήτο ο αντάξιος της θείας ενανθρωπήσεως ναός! Ο Θεός Λόγος απέβλεπεν εις την έκπαγλον ωραιότητα της Ψυχής της, ώστε να δανεισθή εκ των τιμών αιμάτων της την ανθρωπίνην αυτού φύσιν. Μήτηρ ανταξία του Δεσπότη και Υιού της!» Ανδρέου Θεοδώρου, Η περί Τριάδος και Χριστού διδασκαλία της Παρακλητικής, εν Αθήναις 1962, σ. 33.

[28]. Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 37, Εις την Κοίμησιν, ΡΟ 151, 465B. Δεν συμφωνούμε με την σχολαστική άποψη ότι η Παναγία θα μπορούσε να είχε έγγαμο βίο και να υπηρετούσε ανεμπόδιστα στο σχέδιο της θείας ενανθρωπήσεως. Αν αυτό ήταν προτιμότερο από τον παρθενικό βίο, τότε γιατί δεν το πραγματοποίησε ο Θεός;

[29]. Βλ. αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η θεομήτωρ, Εις τον Ευαγγελισμόν 3, έκδ. Π. Νέλλα, Αθήνα 41995, σ. 126.

[30]. Ο άνθρωπος μετά την πτώση δεν κληρονομεί συμμετέχει στην ενοχή της αμαρτίας των προπατόρων Αδάμ και Εύας, άλλα δέχεται τις συνέπειες της ασθενούς πλέον ανθρωπίνης φύσεως, την φθορά, τα αδιάβλητα πάθη, τον θάνατο. Το να αισθάνεται κάποιος ότι είναι ένοχος για την προπατορική αμαρτία και ότι γι' αυτό τιμωρείται από τον Θεό μαρτυρεί επίδραση από την δυτική δικανική διδασκαλία περί πτώσεως. Βλ. π. Ιωάννου Ρωμανίδου, Το προπατορικόν αμάρτημα, Αθήνα 1992, σ. 154 και σ. 160-161. Δεν αμαρτήσαμε εμείς στο πρόσωπο του Αδάμ, ούτε έγιναν όλοι αμαρτωλοί εξαιτίας του Αδάμ. Ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας ερμηνεύοντας το χωρίο του αποστόλου Παύλου, «ώσπερ γαρ δια της παρακοής του ενός ανθρώπου (Αδάμ) αμαρτωλοί κατεστάθησαν οι πολλοί» (Ρωμ. 5,19), γράφει: «Ούτως αμαρτωλοί κατεστάθησαν οι πολλοί, ουχ ως τω Αδάμ συμπαραβεβηκότες, ου γαρ ήσαν πώποτε, άλλ' ως της εκείνου φύσεως όντες της υπό νόμον πεσούσης τον της αμαρτίας... ηρωώστησεν η ανθρώπου φύσις εν Αδάμ δια της παρακοής την φθοράν, εισέδου τε ούτω αυτήν τα πάθη», ΡΟ74, 789B.

[31]. Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκθεσις πίστεως 26, ΡΟ94, 924ΑΒ.

[32]. «Αλλά τούτο ζητών επιόησεν, ίνα, γεννηθήναι δεήσαν, την μητέρα παρ' αυτής λαβή». Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η θεομήτωρ, Εις τον Ευαγγελισμόν 8, έκδ. Π. Νέλλα, δ.π., σ. 150.

[33]. Γεν. 1,31.

[34]. Κολασ. 2,9.

[35]. Βλ. Λουκ. 1,35.

[36]. Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 14, ΡΟ151, 176.

[37]. Βλ. π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Η Αειπάρθενος Μητέρα του Θεού», Θέματα ορθοδόξου θεολογίας, Αθήναι 1973, σ. 130.

[38]. «Μετά ούν συγκατάθεσιν της αγίας Παρθένου, Πνεύμα άγιον επήλθεν επ' αυτήν κατά τον Κυρίου λόγον, ον είπεν

ο άγγελος, καθαίρον αυτήν». Αγίου Ιωάννου Δαμάσκηνου, Εκδοσις ορθοδόξου πίστεως 46, ΡΟ94, 985Β.

[39]. «Ει δε προκεκαθάρθαι τω Πνεύματι την Παρθένον εισίν οι φασι των Ιερών διδασκάλων, αλλά την κάθαρσιν προσθήκην χαρίτων αυτοίς βούλεσθαι χρή νομίζεσθαι, οι και τους αγγέλους τον τρόπον τούτον φασι καθαίρεσθαι, παρ' οίς ουδέν πονηρόν». Αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η Θεομήτωρ, Εις την Γέννησιν, 10, έκδ. Π. Νέλλα, ο.π., σ. 84.

[40]. Βλ. Ίω. 2,1-10.

[41]. Βλ. Π. Τρεμπέλα, Δογματική, ο.π., σ. 214. Ο Τρεμπέλας στηρίζει την επιχειρηματολογία του στην 21η ομιλία του αγίου Ιωάννου Χρυσόστομου, Εις τον ευαγγελιστών Ιωάννην, όπου όμως το επίκεντρο της ομιλίας του Χρυσόστομου είναι όχι το πρόσωπο της Θεοτόκου αλλά η ηθική διδασκαλία «μη τοίνυν μέγα φρονώμεν επί ευγένεια τη κατά σάρκα, αλλά και μύριους έχωμεν προγόνους θαυμαστούς, αυτοί σπουδάσωμεν υπερβαλέσθαι τας εκείνων αρετάς», Εις τον ευαγγελιστήν Ιωάννην, Όμιλία 21, ΡG59, 132. Όποτε ο Χρυσόστομος με την ρητορική δεινότητα του αναπτύσσει αυτήν την ιδέα σε όλη την ομιλία και όχι βέβαια προς υποτίμηση της Μητέρας του Χριστού, αφού ο Χριστός «σφόδρα αυτήν ετίμα», ο.π., ΡO59, 131.

[42]. «Η Παναγία κατάλαβε ότι ο λόγος του Χριστού δεν ήταν άρνηση να εκπληρώσει την παράκληση της», Ιερομ. Γρηγορίου, Η Υπεραγία Θεοτόκος, Αγιον Όρος 1994, σ. 39. Οι λόγοι της Παναγίας, «ό,τι αν λέγη υμίν ποιήσατε» (Ίω. 2,5) αποτελούν την Διαθήκη της Θεοτόκου, ως ο μοναδικός λόγος της πού αναφέρεται στον Χριστό και ταυτόχρονα ο τελευταίος θεομητορικός λόγος που κατέγραψαν οι Ευαγγελιστές. Βλ. Ιερομ. Γρηγορίου, ο.π., σ. 38-42.

[43]. Βλ. Γεωργίου Μαντζαρίδη, «Θαυματουργές εικόνες και άγια λείψανα», Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίων, Παράδοση-Ιστορία-Τέχνη, τόμ. Α', Αγιον Όρος 1996, σ. 118.

[44]. Βλ. Ματθ. 12,46-48. Πρβλ. Λουκ. 8, 19-21.

[45]. Βλ. Π. Τρεμπέλα, ο.π., σ. 215. Η δε Άμ. Σπουρλάκου αναγράφει το χωρίο Λουκ. 8,21 στο εξώφυλλο του βιβλίου της. Και οι δυο παραθέτουν τον άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο (Εις το κατά Ματθαίον, Ομιλία 44, ΡO 57, 463-472) για να θεμελιώσουν την άποψη τους ότι η Παναγία δεν ήταν αναμάρτητη, είχε μάλιστα και πάθη. Όμως παρερμηνεύουν τον Χρυσόστομο αφού δεν κατανοούν τις προϋποθέσεις της συγκεκριμένης ομιλίας του. Ο άγιος ήθελε σε αυτήν την ομιλία να τονίσει την αξία της αρετής, που δεν έγκειται σε συγγένεια αλλά σε προαίρεση, γι' αυτό τονίζει στην ίδια ομιλία: «μήτε επί παισιν ευδοκίμοις μέγα φρονώμεν, αν μη την αρετήν αυτών έχωμεν μήτε επί πατράσι γενναίοις, εάν μη ώμεν αυτοίς ομότροποι», ΡG57, 466.

[46]. «Καν οι ευαγγελισταί ταύτα πάντα φανερώς ου λέγουσι, μη θέλοντες την Μητέρα προφέρειν εις μαρτυρίαν, ίνα μη τοις απίστοις υποψίας αφορμήν δώσιν». Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 18, ΡG 151, 237D. Επίσης πολλοί ερμηνευτές, όπως ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, θεωρούν ότι με αυτήν την παρομοίωση ο Χριστός έθεσε την Μητέρα Του ως πρότυπο και κορυφή αγιότητας. Βλ. αγίου Νικολάου Καβάσιλα, Η Θεομήτωρ, Εις την Γέννησιν 10, έκδ. Π. Νέλλα, Αθήνα 41995, σ. 86. Πρβλ. Ίερομ. Γρηγορίου, Η Υπεραγία Θεοτόκος, ο.π., σ. 41.

[47]. Βλ. Λουκ. 2,35.

[48]. Βλ. Ιωάννου Καλογήρου, Μαρία, η Αειπάρθενος Θεοτόκος κατά την ορθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 96 κ.έ.

[49]. Αρχμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Έσσεξ Αγγλίας 1999, σ. 490-491.

[50]. Βλ. Ίω. Καρμίρη, Τα Δογματικά και Συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τόμ. 1, εν Αθήναις 1952, σ. 138.

[51]. Βλ. Λουκ. 2,44-46.

[52]. Βλ. και αρχμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, ο.π., σ. 492.

[53]. Αυτήν την «τριχώς αναμαρτησία» της Παναγίας ομολογεί και ο πατριάρχης Κύριλλος Α' Λούκαρις σε ομιλία του για την Κοίμηση της Θεοτόκου. Βλ. Ί. Καρμίρη, Τα Δογματικά και Συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου και, Καθολικής Εκκλησίας, τόμ. 2, εν Αθήναις 1953, σ. 711.

[54]. Ευτυχίας Γιούλτση, Η Παναγία πρότυπο πνευματικής τελειώσεως, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 87. Η κα Γιούλτση ως προς την αναμαρτησία της Παναγίας γράφει σαφέστατα ότι «με τον πανάγιο βίο της η ίδια απέφυγε παντελώς την αμαρτία, και είναι η μόνη μεταξύ των ανθρώπων άνευ αμαρτίας», ο.π., σ. 89. Επίσης και ο π. Αλέξανδρος Σμέμαν στο άρθρο του «Εξομολόγηση και Θεία Κοινωνία», περιοδικό Επίγνωση, τχ. 86, Φθινόπωρο 2003, σ. 13, είναι σαφής ως προς την αναμαρτησία της Παναγίας όταν γράφει ότι, «κανένα ανθρώπινο όν δεν είναι αναμάρτητο, με εξαίρεση την Υπεραγία Θεοτόκο, τη Μητέρα του Κυρίου».

[55]. Αρχμ. Σωφρονίου, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, ο.π., σ. 490.

[56]. Η εμπειρική αυτή κοινωνία δημιουργείται μέσω της προσευχής, κυρίως όμως μέσα στο σώμα του Χριστού. «Το σώμα του Χριστού είναι ενιαίο και αδιαίρετο. Είναι το σώμα πού γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία. Είναι το σώμα πού κοινωνούν οι πιστοί στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Αυτό το σώμα δημιουργεί την καινή κτίση. Αυτό είναι η χώρα των ζώντων, πού φανέρωσε στον κόσμο η χώρα του αχώρητου, η Παρθένος Μαρία, η μητέρα της καινής κτίσεως». Γεωργίου Μαντζαρίδη, «Η Παρθένος Μαρία, μητέρα της καινής κτίσεως», Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν της Υπεραγίας Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας (15-17 Νοεμβρίου 1989), Θεσσαλονίκη 1991, σ. 277. Υπό αυτήν την έννοια, μέσα στο σώμα του Χριστού, βλέπει και ο μακάριος Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, αυτός ο Θεοτοκόφιλος Αγιορείτης, «την υπερφυσάτην συγγένειαν όπου από την Παναγία και γλυκεία μας Μανούλα ελάβομεν». Γέροντος Ιωσήφ, Θείας Χάριτος εμπειρίες, Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, Επιστολή 13, έκδ. Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου 2005, σ. 172. Έτσι εξηγείται και ο υπερβολικός ίσως χαρακτηρισμός του μακαρίου Γέροντος Αθανασίου Ίβηρίτη «σκύλοι!» σε όσους δεν σέβονταν την Παναγία. Βλ. Μοναχού Θεοκλήτου Διονυσιακού, Ιερομόναχος Αθανάσιος Ίβηρίτης, Ο θερμός λάτρης της Πορταίτισσας (1885-1973), Αθήνα 22002, σ. 40.

[57]. Ματθ. 23,25.

[58]. Αρχμ. Σωφρονίου, Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί, Έσσεξ Αγγλίας 1996, σ. 240.

[59]. Αρχιμ. Σωφρονίου, ο.π., σ. 342.

[60]. «Η θέωσις, βεβαίως, αυτή δεν νοείται, ει. μη εν ηθική έννοια». Αμαλίας Σπουρλάκου-Ευτυχιάδου, *Ή Παναγία Θεοτόκος τύπος χριστιανικής αγιότητας*, Αθήνα 1990, σ. 433.

[61]. Πρωτοπρεσβ. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Η Αειπάρθενος Μητέρα του Θεού», *Θέματα ορθοδόξου θεολογίας*, Αθήνα 1973, σ. 134.

[62]. Το χωρίο το δανειστήκαμε παρά του Μονάχου Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ιερομόναχος Αθανάσιος Ιβηρίτης, Ο θερμός λάτρης της Πορταΐτισσας (1885-1973), Αθήνα 22002, σ. 41.

[63]. Θεοκλήτου Μονάχου Διονυσιάτου, *Η Παναγία Σουμελά*, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 39.

[64]. Η υμνολογία της Εκκλησίας δεν είναι υπερβολική, άλλα θεολογική και σωτηριολογική. Ο καθηγητής της Δογματικής κ. Δ. Τσελεγγίδης αποφαινεται: «Η διδασκαλία της Εκκλησίας για την Θεοτόκο, όπως αυτή διαφαίνεται μέσα από την υμνογραφία των θεομητορικών εορτών, δεν διαφοροποιείται από τις δογματικές αποφάνσεις των Οικουμενικών Συνόδων, που ασχολήθηκαν με την μητέρα του Θεανθρώπου». Δ. Τσελεγγίδης, «Η θεοτοκολογία στην υμνολογία των θεομητορικών εορτών», *Ορθόδοξη θεολογία και ζωή*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 48. Δεν συμφωνούμε με τον κ. Καλογήρου όταν μιλά για «ποιητικές και ρητορικές εξάρσεις και υπερεξάρσεις» σε τροπάρια για την Θεοτόκο (βλ. Ίω. Καλογήρου, *Μαρία η Αειπάρθενος*, ό.π., σ. 108-109) ή όταν προσπαθεί να αντιταχθεί στον Γέροντα Θεόκλητο Διονυσιάτη σχετικά με τον ύμνο «Χαίρις μετά Θεόν ή θεός...» (βλ. Ίω. Καλογήρου, «Η ορθόδοξος συμβολή εις την σύγχρονον επιδίωξιν, κοινής χριστιανικής εκφράσεως της περι της Θεοτόκου Μαρίας αληθείας και της προς αυτήν τιμής», *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου εις τιμήν της Υπεραγίας Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας* (15-17 Νοεμβρίου 1989), Θεσσαλονίκη 1991, σ. 693-694. Ούτε συμφωνούμε με τον Ίω. Καρμίρη όταν γράφει: «Τα ούτω μεταφορικός και ποιητική αδεία λεγόμενα και αδόμενα εν τη καθόλου Λατρεία δεν πρέπει να λαμβάνονται κατά γράμμα, ως μη ανήκοντα εις την ουσίαν των ορθοδόξων δογμάτων». Ίω. Καρμίρη, *Τα Δογματικά και Συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τόμ. 1, εν Αθήναις 1952, σ. 245-246, υποσημ. 4. Ο μακάριος Γέροντας Πορφύριος αγίασε μελετώντας και εντρυφώντας στους ύμνους της Παρακλητικής, Μηναιών κ.ά. (βλ. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *βίος και Λόγοι*, Γ.Μ. Χρυσοπηγής, Χανιά 2003, σ. 176-177). Και ο μακάριος Γέροντας Ιάκωβος Τσαλικής δεν είχε την δυνατότητα μελέτης πατερικών κειμένων, αλλά εντρυφούσε στα λειτουργικά βιβλία (βλ. Στυλ. Παπαδόπουλου, *Ο μακαριστός Ιάκωβος Τσαλικής*, Αθήνα 21995, σ. 72-73.

[65]. Ενδεικτικά βλ. τους λόγους των αγίων, Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53 (Εις τα Εισόδια)· Νικολάου Καβάσιλα, *Εις τον Εναγγελισμόν Ανδρέου Κρήτης*, *Εις το Γενέσιον Ιωάννου Δαμασκηνού*, *Εις την Κοίμησιν*.

[66]. Οι άγιοι Πατέρες μας έχουν αφήσει γραπτά δείγματα των εμπύρων και εντόνως ικετευτικών προσευχών τους προς την Παναγία. Ο όσιος Κάλλιστος με πνεύμα συντετριμμένο και τεταπεινωμένο αλλά και φλεγόμενο από θείο έρωτα προσεύχεται: «Διό μη με παρίδης, Πανάχραντε- πάντες γαρ παρείδον και παρήλθον με, ορώντές μου το ανίατον, Προφήται, Απόστολοι, Δίκαιοι, θείοι Πατέρες, και υπελείφθην μόνος... (γι' αυτό βοά προς την πανύμνητο Θεοτόκο) την

πάντα δυναμένην, την πάντα ανύουσαν», Α.Δ. Σιμωνώφ, *Μέγα Προσενχητάριον*, έκδ. Πελεκάνος, Αθήνα, χ.χρ., σ. 329.

[67]. Βλ. την σχολαστική θεώρηση και σύνδεση αναμαρτησία και Σωτήρ, που διαπνέει τον Μητροφάνη Κριτόπουλο και αποδέχεται ο Ιωάννης Καλογήρου. Ο συλλογισμός έχει ως έξης: Ο Χριστός είναι Σωτήρ. Ο Χριστός είναι αναμάρτητος. Η Θεοτόκος δεν είναι Σωτήρ. Άρα η Θεοτόκος δεν μπορεί να είναι αναμάρτητη. Με την ίδια λογική όμως μπορούμε να διερωτηθούμε: Οι άγγελοι είναι αναμάρτητοι, μήπως είναι και Σωτήρες; Βλ. Ιωάννου Καλογήρου, *Μαρία, η Αειπάρθενος Θεοτόκος κατά την ορθόδοξον πίστιν*, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 93.

[68]. Αυτή η αντιρωμαιοκαθολική πολεμική επηρέασε ακόμη και ενάρετους ανθρώπους, όπως τον άγιο Ιωάννη Μαξίμοβιτς, ο οποίος αφενός ανατραφείς στην Δύση και μη έχοντας πρόσβαση στα κείμενα των Πατέρων (Ιδιαίτερα Γρηγορίου Παλαμά και Νικολάου Καβάσιλα) αφετέρου μη έχοντας την ικανότητα και το χάρισμα της θεολογίας, παρόλη την έκδηλη αγιότητα του με το διορατικό και ιαματικό χάρισμα που κατείχε, έπεσε στο σφάλμα να γράφει ότι η Θεοτόκος δεν ήταν απαλλαγμένη από προσωπικές αμαρτίες. Βλ. αγίου Ιωάννη Μαξίμοβιτς, *Η τιμή της Θεοτόκου στην Ορθόδοξη Εκκλησία*, Αθήνα 2005, σ. 66 κ.έ. Βέβαια στο τέλος της μελέτης του ο Μαξίμοβιτς γράφει ότι η Παρθένος «απώθησε κάθε παρόρμηση προς αμαρτία», (ο.π., σ. 86), ίσως για να μετριάσει αυτά που έγραφε προηγουμένως. Πάντως στο βιβλίο αυτό δίνει μία συγκεχυμένη άποψη για την αναμαρτησία της Παναγίας.

[69]. Βλ. Μοναχού Θεοκλήτου Διονυσιάτου, *Μαρία η Μητέρα τον Θεού*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 59.

Η κοίμηση της Θεοτόκου

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης
Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«Η πηγή τής ζωής εν μνημείω τίθεται
καί κλίμαξ πρὸς ουρανόν ο τάφος γίνεται.»

(Προσόμιον Μ.Εσπερινού Κοιμήσεως Θεοτόκου).

Σήμερα, όπως και σέ κάθε γιορτή αγίου τής Εκκλησίας μας, κάνουμε κάτι πού φαίνεται παράδοξο: γιορτάζουμε τόν θάνατο. Καί τό κάνουμε αυτό, όχι γιατί χαιρόμαστε γιά τόν θάνατο, αλλά γιατί χαιρόμαστε γιά τήν δύναμη πού μάς παρέχει η Εκκλησία νά υπερνικήσουμε τόν θάνατο. Γιορτάζουμε τόν θάνατο ως πρόσκαιρη κοίμηση. Τόν γιορτάζουμε όχι ως κάθοδο στόν άδη, αλλά ως άνοδο στόν ουρανό.

Σήμερα μάλιστα γιορτάζουμε τόν αγιότερο ανθρώπινο θάνατο. Γιορτάζουμε τήν αγιότερη ανθρώπινη κοίμηση τήν κοίμηση τής Παναγίας: τήν κοίμηση τής μητέρας τού Θεού, τής μητέρας τής Ζωής. Καί γιορτάζουμε τήν κοίμηση αυτήν όχι μόνο ως γεγονός πού αφορά τό πρόσωπο τής Παναγίας, αλλά και ως γεγονός πού αφορά όλους μας: όλους και τόν καθένα μας.

Όλοι είμαστε θνητοί, όπως θνητή ήταν και η Παναγία. Καί όλοι μας έχουμε τήν δωρεά τού Θεού νά ζήσουμε ως κοίμηση τόν θάνατο: δωρεά πού πρώτη δέχθηκε η Παναγία μέ τήν πρόθυμη αυτοπροσφορά της στήν πρόσκληση τού Θεού κατά τόν Ευαγγελισμό, νά δεχθεί νά γεννηθεί από αυτήν ο Χριστός: «Ιδού η δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατά τό ρήμά σου» (Λουκ. 1,38). Καί μέ τήν απόλυτη αυτή υπακοή της η Παναγία έκανε προσιτή σέ όλους μας τήν δωρεά τής νίκης εναντίον τού θανάτου.

Αλλά ο Χριστός, πού γεννήθηκε «εφάπαξ κατά σάρκα» από τήν Παναγία, γεννιέται έκτοτε διαρκώς «κατά πνεύμα» από αγάπη πρὸς τόν καθένα πού είναι πρόθυμος νά τόν δεχθεί: γίνεται βρέφος και μορφοποιείται μέσα του μέ τίς αρετές (βλ. Μαξίμου Ομολογητού, Κεφάλαια διάφορα 1,8, PG 90,1181AB). Αντίστοιχα και ο πιστός παίρνει πνευματικά τήν θέση τής Παναγίας και γίνεται μέ τήν χάρη τού Θεού μητέρα τού Χριστού, όπως γίνεται και αδελφός του και μέλος τού ίδιου τού σώματός του μέ τήν είσοδό του στήν Εκκλησία και τήν συμμετοχή του στό Βάπτισμα και τήν Θεία Ευχαριστία.

Ο ίδιος ο Χριστός μας είπε: «Μήτηρ μου και αδελφοί μου ούτοι εισιν οι τόν λόγον τού Θεού ακούοντες και ποιούντες αυτόν» (Λουκ. 8,21). Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί πού ακούουν τόν λόγο τού Θεού και τόν εφαρμόζουν. Όπως γιά τόν Χριστό, έτσι και γιά τήν Παναγία και γιά τόν κάθε πιστό, ο θάνατος δέν είναι τό τέλος τής ζωής του, δέν είναι αφανισμός του: είναι κοίμηση και απαρχή μιάς νέας ζωής: ζωής αληθινής, ζωής αιώνιας. Γι αυτό και η Παναγία, όπως λέγεται και σέ ύμνο της πού φάλλεται σήμερα στήν Εκκλησία, «θνήσκουσα, σύν τώ Υιώ εγείρεται διαιωνίζουσα» (Κοσμά Μελωδού, Κανών, ωδή α'). Πεθαίνοντας δηλαδή, ανασταίνεται και ζεί αιώνια μέ τόν Υιό της. Ως μητέρας τής Ζωής ζεί τήν αιώνια ζωή μέ τόν Αρχηγό τής Ζωής. Έτσι και ο πιστός πού ζεί μέ πίστη στόν Χριστό μπαίνει μέ τόν θάνατό του σέ μία νέα προοπτική αθάνατης και ουράνιας ζωής.

Αυτό λοιπόν πού ίσχυσε γιά τήν Παναγία, αυτό ισχύει και γιά κάθε πιστό πού δέχεται και εφαρμόζει τόν λόγο τού Θεού: ισχύει γιά κάθε πιστό πού σαρκώνει στή ζωή του τό θέλημα τού Θεού και μιμείται τήν ταπείνωση τής Παναγίας. Αλλά και όπως μέ τήν Παναγία πραγματοποιήθηκε «εφάπαξ» η κατά σάρκα γέννηση τού Χριστού, γιά νά ακολουθήσει σέ κάθε άνθρωπο η κατά πνεύμα γέννησή του, έτσι συντελέστηκε μέ αυτήν η μετάστασή της στους ουρανούς, γιά νά ακολουθήσει γιά κάθε άνθρωπο η ανάσταση και η μετάστασή του στήν αιώνια Βασιλεία τού Υιού της.

Η θεώρηση τού θανάτου ως κοιμήσεως ή ως φαινομένου πού μεταφέρει τόν άνθρωπο από τήν παρούσα πραγματικότητα στήν μέλλουσα, από αυτήν τήν ζωή σέ μίαν άλλη ζωή, και μάλιστα σέ μιά ζωή ανώτερη και πιο αληθινή, όπως πιστεύει ακράδαντα και διδάσκει η Εκκλησία μας, υπήρχε ως υποψία στόν

προχριστιανικό κόσμο: «Τίς οίδε, λέει ο αρχαίος ποιητής Ευριπίδης, ει τό ζήν μὲν ἔστι κατθανεῖν, τό κατθανεῖν δέ ζήν νομίζεται βροτοῖς»; Ποῖός δηλαδὴ γνωρίζει, ἂν ὁ θάνατος εἶναι ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ πιστεύεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὡς θάνατος; Εξἄλλου ὅλοι συμβαίνει νὰ ζοῦμε καταστάσεις ονειροῦ, πού εἶναι τόσο ζωντανές, πού δὲν μποροῦμε νὰ τίς ξεχωρίσουμε κάποτε ἀπὸ τίς πραγματικές.

Αὐτό ὅμως πού υπήρχε ὡς υποψία στὸν προχριστιανικό κόσμο ἢ υποδηλώνεται ὡς ονειρικό βίωμα στὴν καθημερινή ζωὴ, βεβαιώνεται ὡς βιωματικὴ ἀλήθεια καὶ ὡς τελικὴ πραγματικότητα ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ τὴν Ἐκκλησία. Ὅποιοι πιστεύει στὸν Θεό καὶ δέχεται τὸν λόγο τοῦ μεταβαίνει «ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (βλ. Ιω. 5,24). Τὸν τελικό λόγο τῆς ἐπίγειας ζωῆς μας δὲν ἔχει ὁ θάνατος ἀλλὰ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνια καὶ ἀκατάλυτη ζωὴ.

Τὴν μετάβαση αὐτὴν «ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» ἔζησε πρώτη στὴν πληρότητά της μὲ τὴν ἐνσώματη μετάστασή της ἡ Παναγία. Αὐτὴ πού δέχθηκε τὸν ἐνυπόστατο Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν γέννησε ὡς ἄνθρωπο μέσα στὸν κόσμο. Γι' αὐτό ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου της δὲν εἶναι ἐπέτειος λύπης ἀλλὰ χαράς. Εἶναι ἐπέτειος χαράς ἀλλὰ καὶ αἰτία χαράς γιὰ ὅλους, γιατί εἶναι ἐπέτειος νίκης ἐναντίον τοῦ θανάτου καὶ εἰσόδου στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. «Τὴν ζωὴν ἡ κυήσασα πρὸς ζωὴν τὴν ἀθάνατον μεταβέβηκε». Εἶναι ἡ ζωηφόρος κοίμησις, γιὰ τὴν ὁποία πανηγυρίζει ολόκληρη ἡ κτίσις: «Οὐρανοὶ επαγάλλονται, καὶ Ἀγγέλων γέγηθε τὰ στρατεύματα πάσα ἡ γῆ δὲ εὐφραίνεται» ἀπευθύνοντας ἐξόδια ὠδὴ στὴν Μητέρα τοῦ Δεσπότη τῶν ὅλων (βλ. Προσόμοια Αἰώνων).

Ὅταν κάποιος χριστιανός εἶπε σὲ ἕναν ἀσκητὴ ὅτι φοβάται πολὺ, ὅταν σκέφτεται τὸν θάνατο καὶ βλέπει τοὺς τάφους, ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: μὴ φοβάσαι· ἐκεῖ στὸν τάφο θὰ βρεῖς τὸ κλειδί γιὰ νὰ ἀνεβρεῖς στὸν Παράδεισο. Αὐτό πού λέει ὁ ὕμνο-γράφος τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ τὴν Παναγία, αὐτό ἰσχύει καὶ γιὰ κάθε πιστό χριστιανό πού πιστεύει στὸν Χριστό καὶ τιμᾷ τὴν Παναγία: «Κλίμαξ πρὸς οὐρανὸν ὁ τάφος γίνεται». Ἡ πίστη αὐτὴ υπήρχε πάντοτε στὴν παράδοσή μας. Καὶ δὲν υπήρχε μόνο ὡς διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καὶ ὡς κοινὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας· ὡς πεποιθήσις πού ἐπηρέασε τὴ σκέψη μας καὶ ἀποτυπώθηκε στὴ γλώσσα μας. Κοίμησις δὲν ονομάζουμε μόνο τὸν θάνατος τῆς Παναγίας, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατος κάθε πιστοῦ. Στὴ γλώσσα μας ὅλοι οἱ πεθαμένοι χαρακτηρίζονται ὡς «κεκοιμημένοι». Καὶ οἱ τόποι, ὅπου τοποθετοῦνται οἱ νεκροί, ονομάζονται «κοιμητήρια».

Ἡ χριστιανικὴ πίστη εἶναι σὲ τελικὴ ἀνάλυση πίστη στὴν ἀνάσταση. Ἀν ἀφαιρέσουμε ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό τὴν ἀνάσταση, ἀδειάζουμε ὅλο τὸ περιεχόμενό του. Ἡ ἀνάσταση εἶναι κάτι πού θὰ συμβεῖ μετὰ τὸν θάνατο. Αὐτό ὅμως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι εἶναι κάτι πού βιώνεται μόνο μετὰ τὸν θάνατο. Ἡ ἀνάσταση προσφέρεται στὸν καθένα μας καὶ ὡς ἐμπειρία τῆς

καθημερινῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὁ Ευαγγελιστὴς Ἰωάννης στὴν πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ γράφει: «Ἐμεῖς ξέρουμε ὅτι ἔχουμε περάσει ἀπὸ τὸν θάνατο στὴν ζωὴ, γιατί ἀγαπάμε τοὺς ἀδελφούς μας· ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφό του παραμένει στὸν θάνατο» (Αΐω.3,14). Μὲ τὴν ἀγάπη ἀνασταίνουμε τοὺς ἄλλους μέσα μας, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ πεθάνει. Ὅπως καὶ αὐτοὶ πού μᾶς ἀγαποῦν μᾶς ἔχουν μέσα τους ζωντανούς ὄχι μόνο πρὶν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατό μας.

Ἡ γιορτὴ λοιπὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας εἶναι γιορτὴ τῆς ἀναστάσεώς της καὶ προαγγελος τῆς δικῆς μας ἀναστάσεως. Καὶ δὲν εἶναι τυχαίον ὅτι ὁ λαὸς μας χαρακτηρίζει τὴν σημερινὴ γιορτὴ ὡς «καλοκαιρινὸ Πάσχα». Μὲ τὸ «ανοιξιάτικο Πάσχα» γιορτάζουμε τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τὴν νίκη τοῦ ἐναντίον τοῦ θανάτου, πού ἀνοῖξε στὸν κόσμο τὴν οδὸ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ. Μὲ τὸ «καλοκαιρινὸ Πάσχα» γιορτάζουμε τὴν πορεία τῆς Μητέρας τοῦ Χριστοῦ μας, τῆς Παναγίας, ἐπάνω στὴν οδὸ πού ἀνοῖξε ὁ Υἱὸς της, ὁ Χριστός, γι' αὐτὴν καὶ γιὰ ολόκληρο τὸν κόσμο. Μὲ τὸ ἀνοιξιάτικο καὶ τὸ καλοκαιρινὸ Πάσχα θεμελιώνεται καὶ υποδηλώνεται στὸν κάθε Χριστιανό τὸ αἰώνιο Πάσχα, ἡ αἰώνια ἀνάσταση, πού προσφέρεται στὸν καθένα καὶ μπορεῖ νὰ βιωθεῖ ἀπὸ τὸν καθένα ὄχι μζόνον ὡς προσδοκία, ἀλλὰ καὶ ὡς καθημερινὴ ἐμπειρία ζωῆς, ὡς ἐμπειρία ἀγάπης.

<http://www.pemptousia.gr/?p=16052>

Η Παναγία στην Ιεροσολυμιτική λατρευτική παράδοση και στην ορθόδοξη προσκυνηματική θεωρία

Μ. Γ. Βαρβούνης
Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου

Η Παναγία αποτελεί το πλέον αγαπητό ιερό πρόσωπο στην ελληνική θρησκευτική λαογραφία. Το φανερώνουν αυτό τόσο οι πολλές θεομητορικές εορτές στον ετήσιο εορτολογικό μας κύκλο, όσο και τα πολλά και ποικίλα έθιμα που σχετίζονται με αυτές. Παραλλήλως, πολλά είναι τα προσκυνήματα των Αγίων Τόπων που σχετίζονται με την επί γης ζωή της Θεοτόκου, τα οποία ανά τους αιώνες αποτέλεσαν σταθμούς της προσκυνηματικής θεωρίας στην Αγία Γη. Καθώς μάλιστα το προσκύνημα αυτό συχνά διαμόρφωνε και προσδιόριζε τις εκφάνσεις της λαϊκής θρησκευτικότητας, η αναφορά στα προσκυνήματα αυτά νομίζω ότι είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα για τη σπουδή της θέσης της Θεοτόκου στην ελληνορθόδοξη θρησκευτική λαογραφία.

Παναγία η Ιεροσολυμίτισσα

Σε μικρή απόσταση από τον Πανίερο Ναό της Αναστάσεως υπάρχει η γυναικεία μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου, η λεγόμενη «Σείδανάγια» (δηλ. Αγία Δέσποινα).

Το τέμπλο της Ι. Μονής της Θεοτόκου «Σείδανάγια» στα Ιεροσόλυμα

Κατά την παράδοση εδώ μεταφέρθηκε θαυματουργικά η περίπυστος εικόνα της Γεννήσεως της Θεοτόκου από την ομώνυμη αρχαία μονή της Δαμασκού. Στα δεξιά του καθολικού υπάρχει παρεκκλήσιο της Αγίας Άννης, της Μητέρας της Παναγίας. Γυναικεία μονή αφιερωμένη στην Θεοτόκο. Ο κύριος ναός της μονής, που πρόσφατα έχει με καλαισθησία και σεβασμό στην παράδοση ανακαινισθεί, είναι αφιερωμένος στην Υπαπαντή του Κυρίου, ενώ στα δεξιά του ναού υπάρχει παρεκκλήσιο αφιερωμένο στην Θεοπρομήτορα Μαρία, μητέρα της αγίας Άννης και γιαγιά της Παναγίας.

Το κατεξοχήν όμως προσκύνημα που σχετίζεται με τα παιδικά χρόνια της Παναγίας είναι εκείνο των Θεοπατόρων Ιωακείμ και Άννης βρίσκεται κοντά στην προβατική κολυμβήθρα, όπου κατά την παράδοση βρισκόταν το σπίτι τους. Κάτω από το ναό, που συναντά ο προσκυνητής στα δεξιά της εισόδου, υπάρχουν τρία σπήλαια, το ένα από τα οποία αποτελεί, κατά την παράδοση πάντοτε, τον χώρο όπου γεννήθηκε η Θεοτόκος Μαρία., το δεύτερο τον χώρο όπου προσευχόταν η Αγία Άννα για να της χαρίσει ο Θεός παιδί και το τρίτο αποτελεί τον τάφο των Θεοπατόρων, των οποίων τα οστά αργότερα μεταφέρθηκαν στη Γεσθημανή. Η μονή αυτή σήμερα έχει συντηρηθεί και αποτελεί φροντισμένο προσκύνημα της Αγίας Πόλεως των Ιεροσολύμων.

Στη Ναζαρέτ, σύμφωνα με τα Ευαγγέλια, έζησε τα νεανικά της χρόνια η Παναγία, εδώ εμνηστεύθη τον Ιωσήφ και εδώ έλαβε το χαρμόσυνο άγγελμα, από τον αρχάγγελο Γαβριήλ, ότι θα κυφορήσει και θα γεννήσει τον Υίο και Λόγο του Θεού, δια την σωτηρίαν του Γένους των ανθρώπων. Στην πόλη αυτή πέρασε και ο Κύριος τα παιδικά του χρόνια, μετά την επάνοδο από την Αίγυπτο, γι' αυτό και τον ονόμαζαν «Ναζωραίο». Έτσι, από αυτό το μάλλον κακόφημο χωριό της Παλαιστίνης προήλθε ο Μεσσίας και Αυτρωτής του κόσμου, ο Θεάνθρωπος

Ο τάφος της Θεοτόκου στην Γεθσημανή

Ιησούς Χριστός. Στο χώρο όπου κατά την παράδοση η Θεοτόκος δέχθηκε το μήνυμα του Ευαγγελισμού χτίστηκε ναός ήδη από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια. Μετά την καταστροφή του κατά την διάρκεια της περσικής επιδρομής εναντίων των Αγίων Τόπων, το 614, πάνω στα ερείπιά του χτίστηκε τρίχωρος τοιχογραφημένος ναός της βυζαντινής περιόδου. Στη βόρεια πλευρά του σωζόμενου σήμερα ναού, που αποτελεί συνέχεια των ναών που προαναφέρθηκαν, υπάρχει το παρεκκλήσιο του Ευαγγελισμού, κάτω από την Αγία Τράπεζα του οποίου αναβλύζει πηγή, της οποίας το δροσερό νερό θεωρείται θαυματουργό αγίασμα. Πρόκειται για την λεγόμενη «πηγή της Παρθένου», όπου κατά την παράδοση έλαβε χώρα ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου.

Η κωμόπολη της Κανά βρίσκεται βορειοανατολικά της Ναζαρέτ. Ο ορθόδοξος ναός βρίσκεται κτισμένος στον τόπο όπου, κατά την παράδοση, υπήρχε το σπίτι του Σίμωνα του Κανανίτη, ενός από τους μαθητές του Κυρίου. Εδώ κατά τα ευαγγέλια ο Ιησούς Χριστός τέλεσε το πρώτο θαύμα του, μετετρέποντας το νερό σε κρασί, στη διάρκεια του γαμήλιου γεύματος ενός γάμου, στον οποίο είχε κληθεί μαζί με την Παναγία (Ιωάννης β', 1-10). Στο ναό σώζονται δύο από τις λίθινες υδρίες που χρησιμοποιήθηκαν κατά το θαύμα αυτό, που οριοθετεί την αρχή της δημόσιας διδασκαλίας του Χριστού.

Η Γεθσημανή βρίσκεται στο βάθος του Χειμάρρου των Κέδρων, στα όρια της Κοιλιάδας του Ιωσσαφάτ, όπου κατά την χριστιανική παράδοση θα διεξαχθεί η τελευταία θείκη κρίση. Κατά την παράδοση επίσης η Γεθσημανή συνδέεται με τις στιγμές της αγωνίας και της προσευχής του Κυρίου, πριν από την παράδοση, την δίκη, το πάθος και τον σταυρικό θάνατό Του, με το φίλημα του Ιούδα και με την σύλληψη του Χριστού από τον όχλο και τους υπηρέτες των Φαρισαίων. Ο ιερός αυτός χώρος έχει μια συνεχή προσκυνηματική παράδοση ήδη από τον 4ο αι., οπότε και ταυτίστηκαν τοπογραφικώς τα αναφερόμενα από τα ευαγγέλια οριακά αυτά γεγονότα της ζωής και του πάθους του Κυρίου. Εδώ επίσης, και πάλι κατά την ορθόδοξη παράδοση, υπήρξε ο τόπος ταφής της Παναγίας. Ήδη από τον 1ο αι. αναγνωρίστηκε ο τάφος της, η δε πρώτη βασιλική εδώ χτίστηκε στα χρόνια του αυτοκράτορα

Μαρκιανού (450-457), επί Πατριάρχου Ιεροσολύμων Ιουβενάλιου. Το σημερινό προσκύνημα, που μοιράζονται οι Ορθόδοξοι και οι Λατίνοι, οφείλει την διαμόρφωσή του μάλλον στην εποχή των Σταυροφόρων. Εδώ βρίσκεται και η θαυματουργή και περίπυστος εικόνα της Παναγίας της Ιεροσολυμιτίσσης. Λίγο έξω από τα Ιεροσόλυμα, τα προσκυνήματα αυτά συνδυάζουν την κατάνυξη με το έξοχο φυσικό περιβάλλον, δίνοντάς μας κάποια ιδέα και για την όψη της περιοχής την εποχή που έζησε, δίδαξε, σταυρώθηκε και αναστήθηκε ο Ιησούς Χριστός, ανατρέποντας την ανθρώπινη ιστορία και ανανεώνοντας τη ζωή των ανθρώπων έκτοτε, με τα σωτηριώδη μηνύματα που απορρέουν από το πάθος και την Ανάστασή Του.

Στο νότιο μέρος της Αγίας Αυλής, μπροστά από τον Πανιέρο Ναό της Αναστάσεως, βρίσκεται μικρή μονή που είναι μετόχι της μονής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, όπου και το θεομητορικό μνήμα, η οποία υπάρχει στη Γεθσημανή. Εδώ κατά παράδοση διαμένει ο κατά καιρόν ηγούμενος της Γεθσημανή. Εδώ επίσης φυλάσσεται μία ολόσωμη, περίτεχνη και επάργυρη εικόνα της Θεοτόκου, που την παραμονή της εορτής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στις 14 Αυγούστου, μεταφέρεται με μεγαλοπρεπή εκκλησιαστική πομπή και παράταξη στο ναό της Κοιμήσεως, στη Γεθσημανή, όπου και φάλλονται τα εγκώμια για την Κοίμηση της Θεοτόκου και εκφωνείται ειδικός επιτάφιος λόγος, κατά την ακολουθία του «Επιταφίου της Παναγίας», που τελείται μαζί με τον εσπερινό της παραμονής. Η εικόνα μεταφέρεται και πάλι στο Μετόχι κατά την απόδοση της εορτής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στις 23 Αυγούστου.

Η αυλή του ιερού ναού της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα

Στα μοναστήρια της Αγίας Πόλεως ανήκει επίσης η γυναικεία μονή Μεγάλης Παναγίας, απέναντι από το παλιό κοπτικό πανδοχείο, όπου θησαυρίζεται θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, αλλά και επιδεικνύονται στους προσκυνητές ο λίθος στον οποίο προσευχόταν η ιδρύτρια του μοναστηριού αγία Μελένη και ο τάφος της, η αλυσίδα της ασκήσεώς της, μαζί με τα

οστά του μουσουλμάνου εμίρη Τούνουμ, που ασπάστηκε τον χριστιανισμό βλέποντας την θαυματουργική εκπήδηση του αγίου φωτός από τον κίονα του περιθυρώματος της κεντρικής εισόδου στο Ναό της Αναστάσεως, το 1549, επί του Πατριάρχου Ιεροσολύμων Γερμανού. Κατά την παράδοση η μονή χτίστηκε στον τόπο από τον οποίο η Παναγία παρακολουθούσε τη σταύρωση του Ιησού Χριστού. Ο ναός είναι καμαροσκέπαστη βασιλική, κάτω δε από αυτόν υπάρχει το παρεκκλήσι της οσίας Μελάνης, που χτίστηκε το 1834. Πρόσφατα, σε τοίχους του κτιριακού συγκροτήματος της μονής ανακαλύφθηκαν λείψανα βυζαντινών τοιχογραφιών.

Τα προσκυνήματα που προαναφέρθηκαν σχετίζονται άμεσα με τις κυριότερες στιγμές της ζωής της Θεοτόκου στους Αγίους Τόπους. Η τιμή προς την Παναγία, κατά το ιεροσολυμιτικό τυπικό, μέσα από την λατρευτική πρακτική και μνήμη των εκάστοτε προσκυνητών, έχει άμεσα επιδράσει και στην ελληνική λαϊκή λατρευτική παράδοση. Θυμίζω πρόχειρα την περίπτωση του «επιταφίου της Παναγίας», που όλο και περισσότερο εξαπλώνεται στις διάφορες ελληνικές περιοχές, με τη σαφή ιεροσολυμιτική προέλευσή του.

Ο ευσεβής προσκυνητής των Αγίων Τόπων, σε κάθε στιγμή του προσκυνήματός του θα πρέπει να θυμάται ότι η παρουσία της ζωντανής παράδοσης του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων στην καθημερινή παραδοσιακή θρησκευτική συμπεριφορά του Γένους μας, που σχετίζεται με την Παναγία, είναι άμεση και καθοριστική. Και θα πρέπει βεβαίως, αναλόγως να τιμά και την Αγία Σιών, την Μητέρα των Εκκλησιών, και μετά την επιστροφή του από την προσκυνηματική θεωρία, αναλογιζόμενος ότι τα ιερά της χώματα πάτησαν τα πόδια όχι μόνο του Κυρίου μας και της Θεοτόκου, αλλά και πλήθους αγίων, οσίων και μαρτύρων, κατά την διάρκεια των δύο χιλιάδων χρόνων από την ένσαρκο οικονομία του Υιού και Λόγου του Θεού.

Όλα αυτά, αποτελούν ζωντανές και σημαντικότερες πραγματικότητες και για την ελληνική λαϊκή θρησκευτική παράδοση.

<http://www.pemptousia.gr/?p=19410>

Έλληνες ποιητές για την Παναγία

Κατερίνα Χουζούρη
Δημοσιογράφος

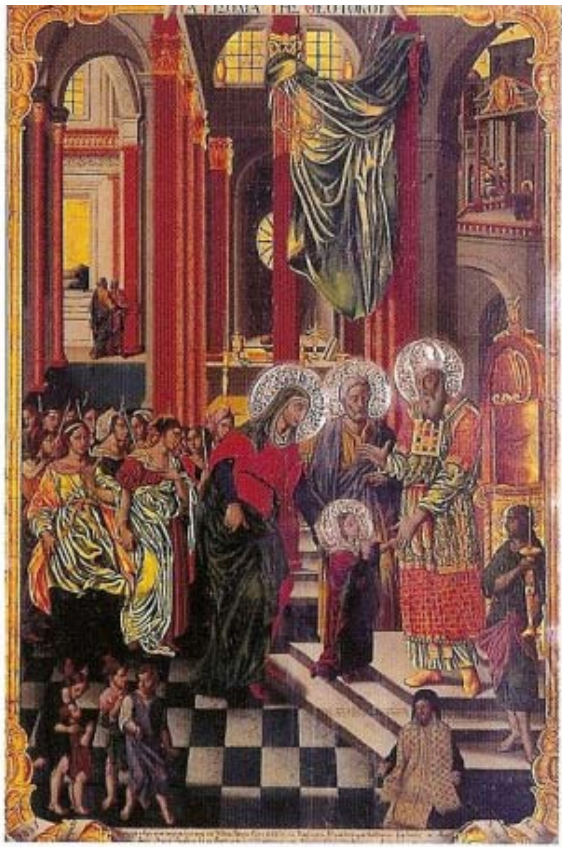
Το Άξιον Εστί. ι'
(Της αγάπης αίματα με πορφύρωσαν)

Της αγάπης αίματα
με πορφύρωσαν
και χαρές ανείδωτες
με σκιάσανε
οξειδώθηκα μες στη νοτιά
των ανθρώπων
μακρινή μητέρα
ρόδο μου αμάραντο
Στ' ανοιχτά του πέλαγου
με καρτέρεσαν
με μπομπάρδες τρικιάταρες
και μου ρίξανε
αμαρτία μου να 'χα κι εγώ
μια αγάπη
μακρινή μητέρα
ρόδο μου αμάραντο
Τον Ιούλιο κάποτε
μισανόιξανε
τα μεγάλα μάτια της
μες στα σπλάχνα μου
την παρθένα ζωή μια στιγμή
να φωτίσουν
μακρινή μητέρα
ρόδο μου αμάραντο
μακρινή μητέρα
ρόδο μου αμάραντο

Οδυσσέας Ελύτης

Το ιερό πρόσωπο της Παναγίας έχει εμπνεύσει πολλούς εκπροσώπους της τέχνης, της ζωγραφικής, της πεζογραφίας, της ποίησης, τη μουσική. Από τους βυζαντινούς υμνωδούς που επιστρατεύουν τα λυρικότερα επίθετα για να εγκωμιάσουν τη Θεοτόκο, ως τους νεοέλληνες ποιητές που αναφέρονται στα σύγχρονα προβλήματα του ανθρώπου και ζητούν τη μεσιτεία της Μητέρας του Θεού. Ο Ματθαίος Μουντέςπροσεγγίζει το γεγονός των Εισοδίων της Θεοτόκου με στίχους μουσικούς, χλωμούς, νησιώτικους. Ο Άγγελος Σικελιανός απευθύνεται στην Προστάτρια του στρατού και την παρακαλεί να προστατεύει τον ελληνικό στρατό για να νικά και για ν' ανοίξει όλους τους ναούς που λατρεύεται ο Θεός. Για την Παναγία το Ρόδο το Αμάραντο μιλά ο Οδυσσέας Ελύτης, ενώ ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης για την Παναγία τη Κουνίστρα της Σκιάθου. Ο Κώστας Βάρναλης στο ποίημά του αναφέρεται στις ώρες του θείου Πάθους και στον πόνο της Παναγίας.

Κατερίνα Χουζούρη

Τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου
Εικόνα Τέμπλου, Α. Βεβελάκη (1857)

Οι πόνοι της Παναγιάς

Πού να σε κρύψω, γιόκα μου, να μη σε φτάνουν οι κακοί;
Σε ποιο νησί του Ωκεανού, σε ποια κορφήν ερημική;
Δε θα σε μάθω να μιλάς και τ' άδικο φωνάξεις
Εξέρω πως θάχεις την καρδιά τόσο καλή, τόσο γλυκή,
που με τα βρόγια της οργής ταχιά θενά σπαράξεις.
Συ θα 'χεις μάτια γαλανά, θα 'χεις κορμάκι τρυφερό,
θα σε φυλάω από ματιά κακή και από κακό καιρό,
από το πρώτο ξάφνιασμα της ξυπνημένης νιότης.
Δεν είσαι συ για μάχητες, δεν είσαι συ για το σταυρό.
Εσύ νοικοκερόπουλο, όχι σκλάβος, όχι σκλάβος ή προδότης
Τη νύχτα θα σηκώνομαι κι αγάλια θα νυχοπατώ,
να σκύβω την ανάσα σου ν' ακώ, πουλάκι μου ζεστό
να σου τοιμάζω στη φωτιά γάλα και χαμομήλι,
κ' υστέρα απ' το παράθυρο με καρδιοχτύπι να κοιτώ
που θα πηγαίνεις στο σχολιό με πλάκα και κοντύλι...
Κι αν κάποτε τα φρένα σου το Δίκιο, φως της αστραπής,
κι η Αλήθεια σου χτυπήσουνε, παιδάκι μου, να μη την πεις.
Θεριά οι ανθρώποι, δεν μπορούν το φως να το σηκώσουν.
Δεν είναι αλήθεια πιο χρυσή σαν την αλήθεια της σωπής.
Χίλιες φορές να γεννηθείς, τόσες θα σε σταυρώσουν.
Ωχου, μου μπήγεις στην καρδιά, χίλια μαχαίρια και σπαθιά.
στη γλώσσα μου ξεραίνεται το σάλιο, σαν πικρή αψιθιά!
- Ω! πώς βελαζεις ήσυχα, κοπάδι εσύ βουνίσιο...-
Βοηθάτε, ουράνιες δύνამες, κι ανοίχτε μου την πιο βαθιά
την άβυσσο, μακριά απ' τους λύκους να κρυφογεννήσω!

Κώστας Βάρναλης

Στην Παναγία την Κουνίστρα

Είς ὄλην τὴν Χριστιανοσύνη
μία εἶναι μόνη Παναγία, ἀγνή:
Κόρη παιδίσκη, Ἁγία τῶν Ἁγίων,
χωρὶς Χριστὸν παιδί στα χέρια
καὶ τρεφομένη με ἀγγέλων ἄρτον.
Κι ἐσύ, ἴσως μόνη σύ, ἡ Παναγία ἡ Κουνίστρα,
ἡ Κουνίστρα σύ•
ἐφανερώθη στῆς Σκιάθου τὸ νησί,
εἰς δένδρον πεύκου ἐπάνω καθισμένη
κι ἐκινεῖτο ἀπὸ αἰώραν τερπνὴν,
ὅπως αἱ κορασίδες συνθίζουν,
κι ἐμπρός της ἔκαιεν ἀκοίμητος κανδήλα.
Κι ἐφανερώθη, κι ὅλος ὁ λαὸς
μετὰ θυμιαμάτων καὶ λαμπάδων
ἐν θείᾳ λιτανείᾳ τὴν προέπεμψε,
κι ἐκτίσθη τότε ὠραῖος ναῖσκος λευκὸς
μὲ μάρμαρα, κι ἐστολίσθη με πιατάκια,
ὠραία ἑλληνικὰ πιατάκια, τοῦ ἔθνους τοῦ ἐκλεκτοῦ
κι ὅλος ὁ ἥλιος ἔλαμπε τὸν ναὸν της
κι ὅλα τὰ ἀστέρια τὴν ἐφεγγοβόλουν
καὶ ἡ σελήνη τὴν ἔλαμπε γλυκά.
Κι εἶδεν ἡ Κόρη τοῦ λαοῦ τὴν πίστιν,
εἶδε καὶ τὴν πτωχείαν κι ἐσπλαχνίσθη,
ὅπως τὸ πάλαι ὁ Υἱὸς της τοὺς εἶχε σπλαχνισθῆ,
ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.
Κι ἤρχισε νὰ γιαιτρεύει τοὺς ἀρρώστους,
ιάτρευσε καὶ τοὺς δαιμονισμένους,
ποὺ ἐταράττοντο φοβερά, ἅμα ἐπλησίαζον αὐτὴν.
Εἰς δυὸ χονδροὺς κρίκους, εἰς τὸν τοῖχον ἐμπτηγμένους,
τοὺς ἔδεναν με ἄλυσσιδες διπλές.
Καὶ ἔφευγαν τὰ δαιμόνια με τρόμον
στὴν χάριν τῆς πανάγνου Κόρης
μὲ τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχήν.
Κι ἓνα δαιμόνιον πείσμον, ὄργιλον,
καθὼς ἐφυγαδεύθη με κρότον πολύν,
ἔσπασε δυὸ κυπαρισσιῶν τὰς κορυφάς,
ἔξω τοῦ ναοῦ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε παραχώρησιν
νὰ κάμει ἄλλο μεγαλειότερον κακόν.
Ἡ χάρις σου, τοῦ ἱεροῦ σου ἡ εἰρήνη,
ὦ Παναγία, Κουνίστρα μου καλή,
αὐτὴ νὰ διανέμει τὴν γαλήνη
εἰς τὴν ψυχὴ μου τὴν ἀμαρτωλή

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Εισόδια

Υπάρχει ένα θέμα ωραίο :
να γράψης στίχους μουσικούς, χλωμούς, νησιώτικους,
που να διαβάζονται με τη βοήθεια της φλόγας
ενός μικρού κεριού που τρέμει,
κι από ψυχές που τρέμουν και ποθούν...
Υπάρχει ένα θέμα εσπερινό, ωραίο πολύ:
για λιτανείες κοριτσιών λευκοντυμένων,
αγνών παιδιών – στα χέρια να κρατούν
λαμπάδες χαί χρυσάνθεμα...[]
Ωραίο θέμα, συγκινητικό,
που έτσι καθώς πασχίζεις να το γράψης,
έρχεται μες στην ερημιά που ζης και σε χαιδεύει
γλυκειά και γαληνή σαν καλησπέρα της μανούλας σου
εκείνη η ευωδιά των χρυσανθέμων
π' ανθούνε στα κηπάρια του Νοεμβρίου -
η ευωδιά η παράξενη, που εκπλήσσει τους αγγέλους
καθώς τους αναγγέλλει μυστικά
την είσοδο της ταπεινής Παρθένου...

Ματθαίος Μουντές

«Παρηγορήτισσαν»

Παρθένα μάννα, του στρατού σου ασπίδα,
των πρώιμων μυγδαλιών θα ρεφ' η ελπίδα,
στους βωμούς της Ηπείρου, οπού φλογίζουν;

Παρθένα μάννα, εσώθη το φεγγάρι,
που φώταε τη μεγάλη σου χάρη
κι' οι αρματωμένοι τους ναούς φροντίζουν.
Σε ρημοκλήσια, οπού μια φλόγα τρέμει
του χλωμού καντηλιού σου και οι ανέμοι
κι' η βροχή παραδέρνουν ναν τη σβύσουν
κι' οι λαβωμένοι, βογγούν για τα χάδια,
τα δροσπάροκά σου, στα σκοτάδια,
μεταλαβή τους πριν να ξεψυχήσουν.

Κυρά, που δρόσο ερίχταν τα μαλλιά σου,
να κοιμηθή η σκλαβιά στην αγκαλιά σου,
οπού μπροστά σου όση είναι δάφνη στέκει
κι' όσο λιβάνι για τα γόνατά σου
κι' απ' την παρηγορήτραν ομορφιά σου
παίρνει όση χάρη έχει το τουφέκι.

Που τα βαθειά Γιαννιώτικα περβόλια
μοσκοβολάν για τη δική σου ανάσα,
που τάμα σου χρυσώνανε τα βόλια,
κι' η έρμη πολιτεία σου ετάχτη πάσα
σα νύφη και σα χήρα, οπού τη δόλια,
μοίρα της σκέπει σε καλόγριας ράσα,
άπλωσ' τα χέρια στο χαμό κι' ας γύρει
η χάρη σου, καθώς σε πανηγύρι,

Παντάνασσα, κι' ας βρη το μονοπάτι,
πέρα απ' το δρόμο, με κορμιά στρωμένο,
που περιμένει το συγυρισμένο,
για να σε πάει, στα Γιάννινα, άσπρον άτι!

Παρθένα μάννα, το πικρό ποτήρι
ως την στερνή τόπιαμε στάλα• δράμε
εκεί, που τα ίδια σπλάχνα σου ξεσκίζουν.
Άνοιξ' το δρόμο, ακοίμητη, να πάμε
όπου τουφέκι και λιβανιστήρι.

Οι αρματωμένοι τους ναούς φροντίζουν!
Στο ναό σου, όλος να μη ο στρατός σου, κάμε!

Άγγελος Σικελιανός

<http://www.pemptousia.gr/?p=20081>

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τεύχος 1

Παναγία

1 Ιανουαρίου 2012